

HANDSLAG

4-2012 • 4. kvartal
Antifascistisk tidsskrift

Folkebevægelsen Mod Nazisme
(FMN) • Aktive Modstandsfolk
• 28. årgang • ISBN 0905-4138

Her & Nu • 3

Et skridt frem
for Palæstina • 5

10 bind gedigen
historiefusk • 6

Stort kup
i Rigsarkivet • 7

Absurd Breivik-
teater • 11

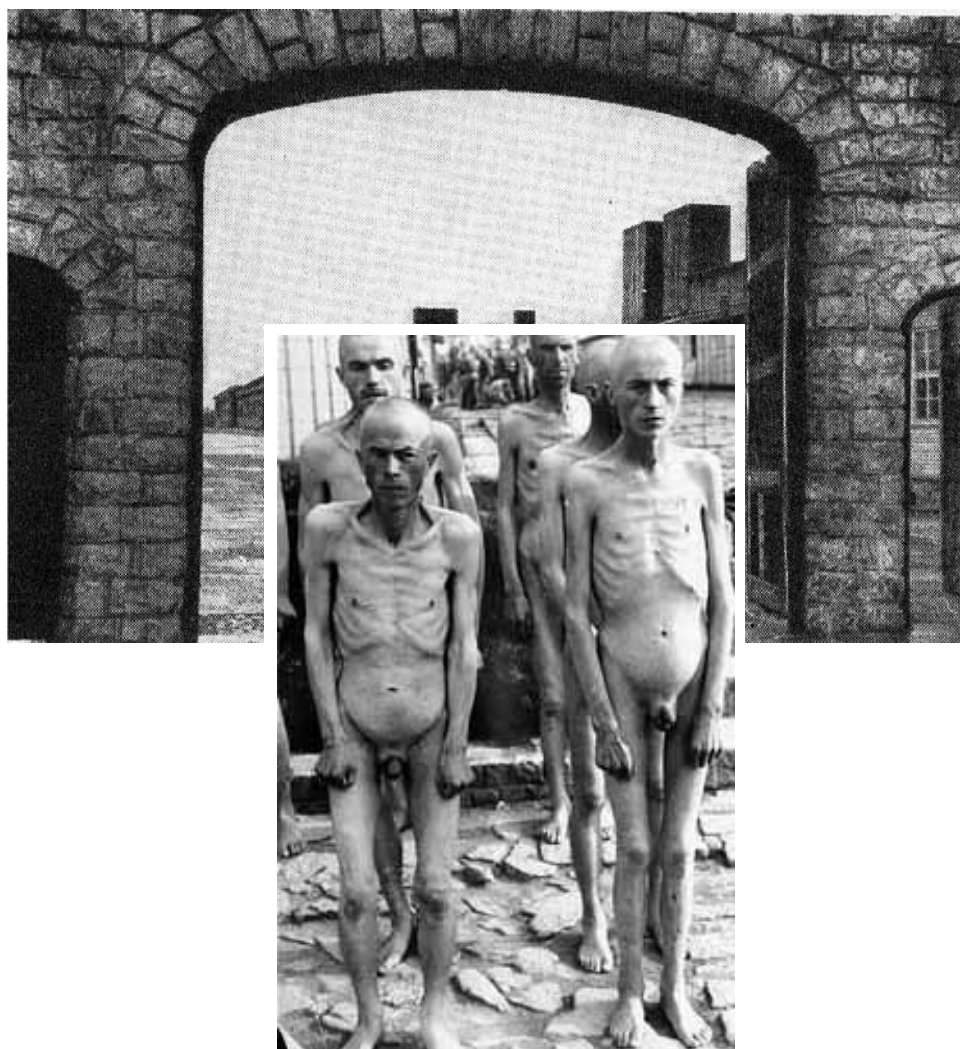
»Dr.« Werner Best
da capo • 13

Mauthausen • 20

Stort nej til Breivik
• 32

Ostrik var Hitlers første mål

KZ-lejr Mauthausen

Krigsforbryder Best om igen

Danmark som nazicentral

I forbindelse med uddybningen af den indeværende krise og den herskende krisepolitik, der forringer levestandarden for det brede flertal af befolkningen for bl.a. at sikre finanskapitalen fortsat profit gennem bl.a. de astronomiske bankpakker. I alle EU-lande forøges forskellene. De rige bliver rigere, de fattigere fattigere. I kølvandet herpå kan man også iagttage to særlige forhold.

Den ene er, at der er en voksende interesse for alternativer til det eksisterende samfundssystem som opleves at have spillet fallit. Ungdommen søger (som til alle tider) retfærdighed og fairness, søger et samfund der kan opfylde alle menneskes basale behov.

Det andet er, at højre ekstremismen i EU-landene vokser markant.

I Grækenland fik det nærmest åbent fascistiske parti 'Gyldent daggry', som flittigt bruger gammelnazistiske symboler hele 7 procent af stemmerne ved parlamentsvalget i foråret. Det har specialiseret sig i racistiske overfald og hetz med en voldsom nationalistisk og populistisk demagogi. I Tyskland er der foruroligende rapporter om at fremmedhadet vokser markant. Og så fremdeles, kan man sige, i hele Europa ses denne tendens og vækst af de højreekstremiske kræfter. Fatigdom skaber fremmedhad.

Hvad der måske er mindre tydeligt, er at højreekstremismen direkte eller indirekte eksponeres

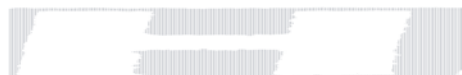
eller understøttes af den etablerede elite herunder myndighederne.

For nyligt udsendte Det Kongelige Bibliotek et 10 binds (!) værk om stornazisten Werner Best. Myten om at den nazistiske statholder i Danmark også havde sine gode sider skal opretholdes og samarbejdspolitikken dermed begrundes, mens modstandsfolkene indsats og betydning skal ud af historie eller i det mindste placeres som en lille parentes.

ECRI, Europarådets komité om racisme og intolerance, har adskillige gange og senest i en rapport fra maj i år fastholdt sin kritik af Danmark som storproducent af Holocaust-benægtende og nazistiske memorabilia i ytringsfrihedens navn! Det angives at ikke mindre end 90% af det nazistiske materiale der udgives og sælges i resten af Europa fremstilles i Danmark.

ECRI gentager i rapporten sin henstilling om, at der udstedes forbud mod offentlige udtalelser der fornægter, bagatelliserer eller støtter Holocaust, og produktion offentliggørelse og udbredelse af nazistisk propaganda og materiale til Holocaust-benægtelse og –revisionisme.

Det er på tide at Danmark (læs de danske myndigheder) tager sine internationale forpligtigelser alvorligt, herunder efterlever den fælles forståelse, der indgik i grundlaget for stiftelsen af de Forenede Nationer, nemlig at nazisme ikke er en særlig politisk retning, men derimod forbrydelse mod menneskeheden.

Håndslag (haandslag@gmail.com) udgives af Folkebevægelsen Mod Fascisme (FMN) med støtte fra Aktive Modstandsfolk og andre organisationer.

Redaktør: Ebbe Riis Klausen, (ansv.), Ottingvej 93, 2730 Herlev tlf. 31102041 – Medredaktør: Frede Klitgård, Aktive Modstandsfolk, Byparken 23, 3450 Allrød, tlf. 48142972.

Synspunkter og holdninger i artikler i Håndslag dækkes ikke ubetinget af Håndslags redaktion. Indlæg modtages gerne.

Eftertryk og citater er tilladt med angivelse af kilde.

Håndslag udkommer fire gange årligt.
Hjemmeside: www.no-nazi.dk

For medlemmerne af Aktive Modstandsfolk (aktivmodstand@gmail.com) er abonnement på Håndslag inkluderet i medlemskontingentet (300 kr.). Reg.nr. 9570 konto 7030800.

For medlemmerne af Folkebevægelsen Mod Nazisme (folkmodnazi@gmail.com) er abonnementsprisen graderet. Medlemmer under 25 år 100 kr., pensionister, arbejdsløse og studerende 150 kr., øvrige 250 kr. Reg.nr. 9570 konto 1310003.

Personer, der ikke er medlem af de nævnte to organisationer, kan tegne abonnement, pris 150 kr. for en årgang med tilsendelse til sidst kendte postadresse. Reg.nr. 9570 konto 1310003 .

Mødekalender

Aktive Modstandsfolk

Aktive Modstandsfolk holder den første mandag i hver måned udvidet bestyrelsesmøde, hvor alle medlemmer er velkomne. I givet fald kan kun valgte bestyrelsesmedlemmer deltage i afstemninger, der i øvrigt er meget sjældne.

Alle møder holdes hos foreningens formand, Frede Klitgård i Byparken 23, 3450 Allerød, eller i beboernes fælleslokale Byparken 11.

Alle møder indledes kl. 12,15, hvor foreningen er vært ved en let, fælles frokost. Det betyder bl.a. at den tidligere aftale om, at deltagerne skulle medbringe madpakke er ophørt.

Umiddelbart efter frokosten holdes der ordinært medlemsmøde. Dagsordenen fastsættes af deltagerne på mødet.

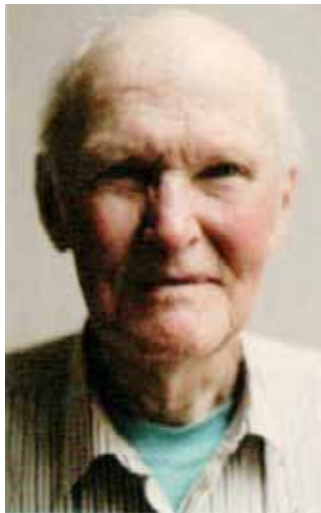
Kommende, udvidede bestyrelsesmøder (noter datoerne):

7. januar, 4. februar, 4. marts, 8. april (forskudt otte dage på grund af påsken), 6. maj, 3. juni. (I juni sommerudflugt), 1. juli, 5. august, 2. september, 7. oktober, 4. november, 2. december. (I december julefrokost og årsafslutning).

Kontakttelefoner

Aktive modstandsfolk, pårørende og andre interesserede gøres opmærksom på følgende telefonnumre, der kan give kontak til kompetente personer, som kan yde råd og vejledning i f.eks. tiilfælde af dødsfald. Tilkendelse af enkepension giver f.eks. anledning til et anseligt papirarbejde.

Kontakt eventuelt Frede Klitgård på 48 14 29 72. Arbejdsskadestyrelsen har telefon 73 20 60 00, men det kan være svært at opnå kontakt.

Christian Tortzen

Christian Tortzen, Hillerød

En af Danmarks mest indsigtsfulde og eminent formidler af den nyere historie er desværre ikke mere iblandt os.

Christian Tortzen har sat tydelige og varige aftryk i danmarkshistorien efter Anden Verdenskrig, ikke mindst om de over 6000 danske søfolks storartede og uvisnelige indsats for at sikre Danmark som et frit land.

Han hørte til den gruppe nyudklækkede historikere, som fik til opgave at udrede og beskrive betydningsfulde begivenheder under den tyske besættelse af Danmark i årene 1940–45. Hans første bog om jødernes flugt og redning fra tysk forfølgelse i 1943 var banebrydende. I bogen fremhævede Christian Tortzen bl.a. den spontant opståede og ganske feberagtigt organiserede modstandsbevægelses afgørende betydning for den store redningsaktions lykkelige udgang.

Christian Tortzens intensive forskning resulterede senere i fire digre fremstillinger om danske søfolks på alle måder bemærkelsesværdige og prisværdige indsats på havene.

Christian Tortzen dykkede også ned i søfolkenes historie og gav i to bind en udførlig skildring af Søfolkenes Forbunds til tider ret kaotiske historiske

Farvel

udvikling. Han lægger vægt på, at de tilsidesatte og ofte ringeagtede søfolk sluttelig, herunder efter energisk indsats af den omstridte, nu afdøde formand Preben Møller Hansen, opnåede en status på linje med andre arbejdere.

Krigssejlerne og aktive modstandsfolk vil for altid bevare den dybeste respekt og taknemmelighed for Christian Tortzen, som gennem sin unikke og storslåede litterære indsats ristede en helt uforglemmelig minderune for de kæmpende søfolk.

I en tid, hvor indflydelsesrige kræfter forsøger at omskrive, der vil sige forvanske et betydningsfuldt kapitel i den danske historie, vil Christian Tortzen altid rage op som et strålende fyrtårn, der signalerede lys i mørke, tæt tåge og skumsprøjt.

Erna Henriksen, Frederiksberg

Allerede som ganske ung var Erna Henriksen engageret i det antifascistiske arbejde, idet hun på forskellig måde hjalp tyske og østrigske politiske flygtninge. Hun blev gift med nu afdøde Preben Henriksen, der i mange år var kendt som en dygtig og kompetent faglig sekretær i det kommunistiske parti.

Dagmar Mørk Jensen

Afdøde var i mange år leder i Udvalget for Tidligere Fanger og Modstandsfolk og i de senere år i modstandsfolkene internationale organisation Fédération Internationale Des Résistants (FIR).

Samarbejdspolitik

Modstandsmanden Aage Staffe, der af mange vil være bedre bedre kendt som 'Lille John' og som i sin tid var kendt som 'terrorist', som han skriver, har sendt disse bemærkninger:

I sidste nummer af Håndslags i øvrigt udmærkede artikel om kommunistloven savnede jeg en mere udførlig beskrivelse af det hastværk, politikerne lagde for dagen ved 'behandlingen' af lovforslaget.

Interesserede kan med stort udbytte finde frem til Folketingets Forhandlinger, spalterne 2452-2474, fra den 20. august 1941-

Danmarks Rigsdag havde den 20. august 1941 klokken 15.00 første behandling af 'kommunistloven', klokken 16.05 anden behandling, klokken 16.10 tredje behandling. Det er udtryk for et hidtil ukendt lovjaskeri. Loven blev enstemmigt vedtaget både i Folketing og Landsting.

Den »gode, danske patriot og forkæmper for demokratiet«, den konservative Ole Bjørn Kraft, kom med følgende bemærkning fra Folketingets talerstol:

«Dette lovforslag er aldeles ikke – som nogen måske kunne tro – fremkaldt af Fritz Clausens krav til statsministeren. Nej, det er et stykke godt, gedigent samarbejdspolitisk arbejde.»

Ole Bjørn Kraft blev fornærmet på den nazistiske partiformand, Fritz Clausen, da denne, helt og aldeles selv ville

høste æren for den grundlovsstridige kommunistlov, der kom til at betyde lidelse og død for hundreder af hans landsmænd.

Ole Bjørn Kraft erklærede fra Folketingets talerstol: Kom ikke her og pral – dette landsforræderi er ikke nazistisk arbejde – det er samarbejdspolitikernes.

Ole Bjørns Krafts placering i de politiske kraftfelter er tegneren ikke i tvivl om, men igen er det et spørgsmål om målemetoder. Han var ikke nazist af navn, han sympatiserede ej heller med de danske nazister, men gavnede han nazisterne? Ufrivilligt? Naiv form for demokratisk fascisme?

Troels C. Jørgensen, der var præsident for den nærmest hellige Højesteret, fandt ikke Kommunistloven forkert og forsvarede den på enhver måde.

Konfisker de tyske SS-pensioner

Tak til chefredaktør Peter Orry (9.9.) for at tage hul på tabuet om de tyske SS-pensioner, som den tyske stat i årtier har udbetalt til danske SS'ere, fortrinsvis i det tyske mindretal. Men Orry er desværre alt for hæflig og politisk korrekt. Det er kort og godt dårligt naboskab, når Tyskland konsekvent har fortsat disse umoralske udbetalinger til grumme krigsforbrydere samtidig med at Berlin har vist sig uvillig til at betale erstatning til titusindvis af virkelige krigsofre, lige fra danske og østeuropæiske tvangsarbejdere i den tyske krigsindustri, til de Esbjerg-fiskere, hvis skibe blev sænket, og videre til de over 300 danske civile søfolk, som måtte lade livet for tyske torpedoer i Nordsøen i vinteren 1939-40. Drabene hørte til Anden Verdenskrigs første krigsforbrydelser og er bl.a. dokumenteret i min bog »Forbrydere uden straf«.

Yderligere er det en velkendt sag, at Tyskland endnu i dag beskytter den danskfødte drabsmand, chefterrorist og SS-krigsforbryder Søren Kam, mod udlevering til retsforfølgelse i Danmark, i lodret strid med principperne

bag EU's arrestordre, hvilket ikke kan beskrives som godt naboskab. Her har danske justitsministre på stribe ligget på maven for deres tyske kolleger og undladt, reelt, at kræve Søren Kam udleveret. Snik-snak er det blevet til fra dansk side trods et væld af beviser mod SS'eren.

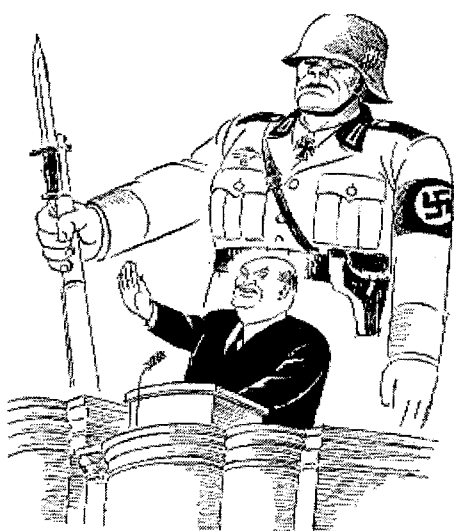
Man efterlades med indtryk af manglende ligeværdighed. I 2011 kunne man iagttage tyske diplomater og ministre overskride normen for almindelig diplomatisk omgang mellem gode naboer i forbindelse med den såkaldte grænsestrid.

Kritikken af Danmark var hård. Blot få måneder efter kunne man så pludselig opleve, hvordan Tyskland og Frankrig vendte om på en tallerken og argumenterede for, at grænsekontrol er en god ting.

Det er på den baggrund svært at anse Tyskland for at være en god nabo, og sagen om de statsstøttede nazistiske krigsforbrydere er blot et af kapitlerne i det moderne Tysklands manglende opgør med de fanatikere, som invaderede og besatte Danmark den 9. april 1940. SS-pensionsfadæsen forbliver uforløst, og uforløst historie har desværre en tendens til at inficere nye generationer.

SS-pensionerne kan ses som det moderne Tysklands vedblivende tak til de mest brutale elementer af besættelsesmagten i Danmark.

Erik Høgh-Sørensen

Herluf Bidstrup (Bid.) ramte hovedet på sømmet med sin eminente karrikatur af den frihedselkende Ole Bjørn Kraft.

Et skridt fremad i FN

Af Trine Pertou Mach

Forkvinde for Mellemløst
Samvirke
Medlem af landsledelsen
i Socialistisk Folkeparti (SF)

● Efter sidste uges afstemning i FN står Danmark og en række centrale EU-lande med ansvaret for at fastholde presset på Israel og bruge den nye situation til at få banet vejen for en levedygtig og sammenhængende Palæstina-stat.

I sidste uge vedtog FN med et overvældende flertal at opgradere Palæstinas status til observatørstat i FN.

Dét skridt er historisk – og afgørende.

I flere årtier har verdenssamfundet talt om fredsproces, tostatsløsning, forhandling og i selvsamme årtier har palæstinenserne stort set kun oplevet, at det palæstinensiske territorium indenfor de internationalt anerkendte 1967-grænser er blevet stadig mere opsplittet og reduceret til enklaver inddæmmede af Israel. Og oplevet, at verdenssamfundet har svigtet egne idealer om menneskerettigheder og international ret.

Kun et lille isoleret mindretal stemte imod, herunder selvfølgelig Israel og USA – og Israel svarede ret hurtigt, hvad de mener om verdens beslutning; de følte sig forrådt og annoncerede yderligere udvidelser af bosættelserne i Jerusalem og på den palæstinensiske vestbred. Dette var dog trods alt for stærkt for selv USA.

Sejren fejret i Danmark

Jeg var fredag til fejring af Den internationale Solidaritetsdag med det palæstinensiske folk, og stemningen dér var ikke at tage fejl af. Endelig havde verdenssamfundet taget et reelt skridt for palæstinenserne. Endelig var der fremdrift. Endelig tog verden et reelt solidarisk skridt til støtte for det palæstinensiske folk og dets rettigheder.

Opgraderingen af Palæstina i FN er helt afgørende for at ændre momentum i de "fredsforhandlinger", som hele verden taler om må i gang igen. Det er jeg enig i, at de må, men uden denne opgradering ville de aldrig føre videre.

Uden et reelt forsøg på at ændre ubalancen mellem en stærk stat og et stadig svagere Palæstina, vil de aldrig rykke sig i retning af en retfærdig løsning.

Palæstina står på den ene side – og er i indre splid – uden egentlige pressionsmidler. Israel på den anden med et mægtigt magtapparat, som landet gentagne gange viser sig villig til at bruge til at sætte enhver tiltro til Israels fredsvilje over styr:

Udvidelse af bosættelser, likvideringer, angreb på Gaza og daglige krænkelser af folkeret og menneskerettigheder.

Det er nu, der er chance for at ændre

dynamikken i den relation. Verdenssamfundet har givet klart til kende, at forsøget på at reducere "situationen" til en konflikt mellem Israel og Hamas (israelsk yndlingspropaganda) ikke købes.

Dét er ikke mindst centrale EU-lande og Danmark, der nu står med muligheden – og ansvaret – for at bruge denne nye situation til at lægge pres på Israel til at bidrage til at få løst konflikten med en reel levedygtig og sammenhængende Palæstina-stat som udkomme.

Israel må tvinges tilbage til et forhandlingsbord, hvor ophør af besættelse og bosættelser er givne krav, også fra omverdens side.

Der skal holdes fast i, at der ikke er tale om Israel i konflikt med Hamas eller med Gaza, men at Israel som besættelsesmagt har helt særlige forpligtelser – og at vi, resten af verden på nær nogle få isolerede ukritiske lande, forventer at Israel begynder at opføre sig som en demokratisk stat.

At så overvældende et flertal af verdens lande stillede sig på den rigtige side af historien – ja det er historisk. Det giver ikke palæstinenserne deres egen stat.

Men det var et nødvendigt vejen. Styrken af denne beslutnings betydning – skal vi først nu til at realisere.

10 digre bind historiefusk

Det Kongelige Biblioteks direktør, Erland Kolding Nielsen, og hans højre hånd, den såkaldte forskningschef John T. Lauridsen, fandt åbenbart, at nu var det tidspunkt kommet, hvor der skulle bekendes kulør, og de gik i gang med grundig hvidvaskning af Hitlers yndling og statholder Werner Best, der i en stor del af den tyske besættelse forestod den nazistiske terror i Danmark.

I slutningen af september 2012 udsendte de i samfulde 10 digre bind, hvad der kaldes Werner Bests korrespondance i 1942–45.

Bibliotekets to ledere trasker dermed helt ugenert videre i historieforskningens opblødte fodspor og stryger den tyske stornazist med hårene. Samtidig tegner de i kommentarer et afbleget og totalt misvisende billede af krigsforbryderen. De fortier bevidst og dækker over hans forbrydelser i Danmark, Polen og Frankrig.

De 10 bind er udarbejdet af historikeren John Lauridsen under medvirken af Jakob K. Meile. Korrespondancen fylder 5081 sider.

I Danmark var Werner Best den faktiske leder af de forskellige tyske dødspatroljer, og han inspirerede til og godtog uden videre de morderiske SS-banders såkaldte Schalburg-tager med sprængninger af avisbygninger, teatre og bygninger i f.eks. Tivoli i København. De afskyelige »clearingmord« på sagesløse, men kendte og afholdte danskere omtales blot som sidebemærkninger, således at der også her hersker et misforhold mellem beskrivelserne og de oprørende forbrydelsers faktiske omfang.

Det er ubestridelig kendsgerning, at Best syod bag forfølgelsen og nedskudningen af nange dcanske mo

Det er ganske symptomatisk, at Nielsen & Lauridsen insisterer på at

titulere Werner Best med det affabile og undrdanige »dr.« Men han blev ikke sendt til Danmark, fordi hans nazivenner havde tildelt ham doktorgraden »dr. juris«, men for at knægte den antifascistiske modstand. Det var bestemt ikke uden grund, at han efter krigen blev dømt til døden for sine forbrydelser.

Han skylder sine mange danske venner i samarbejdspolitikernes kreds tak for, at han fik lov til at fortsætte næsten hvor hans slap.

Da det så ud til, at Werner Best ville blive dømt til døden og henrettet for bl.a. henrettelsene af over 100 sabotører, fandt hans danske venner på at gøre ham til vidne ved de allieredes store krigsforbryderproces i Nürnberg. Det skete ud fra den formodning, at vidner jo ikke ville blive henrettet. Det viste sig, at formodningen holdt stik, men det skal dog noteres, at Bests vidneudsagn ikke var meget værd og at han omhyggeligt forstod at belægge side ord, således at han ikke belastede sine medsammensvorne.

Det var faktisk Werner Best, som i nært samarbejde med Hitler og ikke mindst den senere indenrigsminister Heinrich Himmler organiserede det tyske, hemmelige og almægtige politiske politi.

Allerede i 20'erne meldte Werner Best sig ind i det højreorienterede Tysk-nationale Folkeparti (DNVP) og gik i 1930 ind i det daværende naziparti. Han gjorde hurtig karriere og blev medlem af Landdagen i Hessen.

Han blev centrum for en politisk skandale, da det blev afsløret, at Werner Best var hovedmanden bag de såkaldte Boxheim-dokumenter (opkaldt efter bygningen, hvor de blev fundet).

Dokumenterne afslørede nazisternes planer om at tilrive sig magten ved et kup. Sagen medførte Bests første personlige møde med Hitler, der fattede sympati for den yngre nazist og gjorde ham til sin yndling. Werner Best oprettede den første tyske koncentrationsejr i Osthofen. Han blev sat til at opbygge og lede nazisternes sikkerhedstjeneste (SD) i Hitlers livvagt SS (Schutz-Staffel). Han var en vigtig brik i Hitlers opgør med oppositionelle nazister i 1934 (de lange knives nat). Han udarbejdede arrestations- og døds-

lister og var skyldig i mindst 28 mord i Sydtykland.

Alt dette skjules af Bests danske klakkører. De fortæller heller ikke, at »dr.« Werner Best i en længere periode var chef for Afdeling 1 i Reichsicherheitshauptamt (RSHA), det vil sige rigssikkerhedstjenestens hovedledelse.

Det Kgl. Biblioteks ordrige applaus til Best dækker også over, at da Hitler anstiftede Anden Verdenskrig ved overfaldet på Polen, sendte han Best til dette land. Han organiserede her de såkaldte Einsatzgrupper, det vil sige dødspatroljer, som startede med i løbet af et par dage at myrde 11.000 polakker.

Aktive Modstandsfolk har tidligere i tidsskriftet Håndslag omtalt publikationer fra Det Kongelige Bibliotek. I dette tilfælde undlod biblioteket at sende anmeldereksemplar. Efter henvendelse påtog direktøren sig det fulde ansvar og ledsagede diskriminationen med nogle ganske uartige bemærkninger, som vidner om direktørens manglende viden og indsigt i Anden Verdenskrig og den tyske besættelse af Danmark.

Jakob K. Meile kom til at røbe, at det var selveste forskningschefen, der havde dekretet, at Håndslag ikke skulle have tilsendt anmeldereksemplar, men det blev senere bestridt af biblioteksdirektøren.

Den selvrådige såkaldte forskningschef på Det Kongelige Bibliotek, John T. Lauridsen (herover) mente ikke, at modstandsfolkene skule have indblik i hans vidløftige udgave i 10 bind af udgydelsers fra det danske folks undertrykker, »dr.« Werner Best.

Christian X uddelte ordner til danske SS-nazister

Stort kup i Rigsarkivet

Det vakte en hel del opsigt og i nogle kredse også ængstelse, da to danske mænd på 46 og 55 år i slutningen af oktober blev varetægtsfængslet, efter at det var blevet afsløret, at de gennem en længere årrække havde stjålet en meget stor mængde helt uerstattelige dokumenter i Rigsarkivet, Landsarkivet og i Ordenskapitlet på Amalienborg, der betragtes som majestætens ejendom.

Ordenskapitlet administrerer kongehusets tildeling af ordner og sorterer direkte under den siddende monark.

Ved ransagninger fire steder i i Københavnsområdet kunne politiet beslaglægge flere store kasser med materiale fra Anden Verdenskrig og besættelsen, herunder bl.a. 13 gulddrammer med dokumenter og andet såkaldt krigsmorabilia.

Da det kom frem, at de stjalne dokumenter også omfattede tyveri fra Landsarkivet og det såkaldte Ordenskapitel på Amalienborg, var forargelsen ved at flyde over.

Ved tyveriet af helt uvurderlige historiske dokumenter reisikerer de to tyve mere end seks års fængsel.

● Den 53-årige nu fængslede var ansat i renovationselskabet Renoflex, men i stedet for at bringe nogle af de uerstattelige dokumenter til såkaldt sikkerhedsforbrænding på Amagerforbrænding, som han skulle, tilegnede han sig de eftertragtede dokumenter. Den 53-årige har desuden forklaret, at han på samme måde har stjålet dokumenter fra Landsarkivet på Jagtvejen. Den ene af de sigtede har på internettet udlagt en affotografering af et brev, hvori den kendte (eller berygtede) danske stornazist og SS-officer Frederik von Schalburg anmoder kong Christian X om tilladelse til at bære forskellige ordner og medaljer, han bl.a. fik for sin deltagelse i krigen i Finland i 1939.

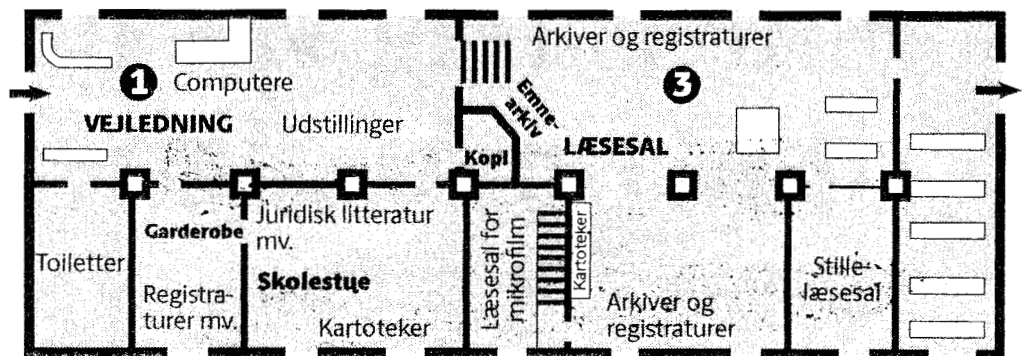
Ordenskapitlet har til huse på Amalienborg og bestyres suverænt af dronningen. Ordenskapitlets dokumenter med mange personoplysninger betragtes som majestætens personlige ejendom og håndterer kongehusets tildeling af ordner og andre dekoratio-

ner og indsamler selv biografier over dekorede personer.

De to tyve har for lukkede døre fået forlænget fængselsfristen. Efterforskningsleder Bo Hass Jensen mener, at en del af dokumenterne er blevet videresolgt til personer med særlig interesse for Anden Verdenskrig. Forlydender om at især gamle nazister skulle have aftaget dokumenter, er vedholdende i pressen og må anses for sandsynlige, men er ikke blevet bekræftet.

Den 46-årige har dog til sin advokat Kristian Mølgaard oplyst, at hans far jævnligt fik besøg af tidligere frivillige på tysk side. En del af matrialerne skal stamme fra denne forbindelse. Hans advokat har oplyst, at hans klient har solgt krigstidsmateriale via auktionshuse og nettet.

Den 53-årige har ifølge sin advokat Jakob Arrevad været medlem af den i sin tid berygtede fremmedfjendske gruppe 'Grønjakkerne' på Østerbro i København.

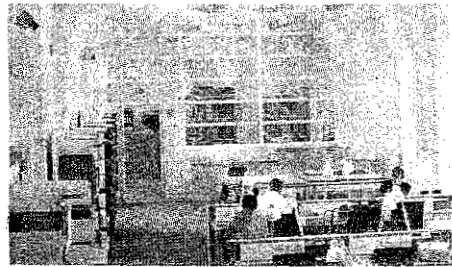
Tyverierne fra Rigsarkivet er foregået fra læsesalen, der her ses i grundplanen sammen med tilstødende lokaler.

Rigsarkivet har til huse på Slotsholmen ved siden af Christiansborg og på Kalvebod Brygge i København.

Arkivets samlinger rummer dokumenter fra alle myndigheder i centraladministrationen, bl.a. ministerier, styrelser og militæret.

Rigsarkivet er egentlig en forskningsinstitution under Kulturministeriet. Nogle af arkivets ansatte medarbejdere beskæftiger sig med forskning i arkivets historiske samlinger.

Det tidligere Landsarkivet Sjælland, der nu er lukket, er lagt sammen med Rigsarkivet, og dets righoldige samlinger af historiske dokumenter er anbragt på Rigsarkivet.

Ved hjælp af opslagsværker og kartoteker skal besøgende i Rigsarkivet aflevere en bestillingblanket på de dokumenter, der ønskes undersøgt. Derefter kan dokumenterne hentes på etage 3A. Denne etage rummer de fleste af de 40 kilometer hylder, som Rigsarkivet råder over. Nogle arkivalier opbevares på et fjernlager i Glostrup.

Gamle nazister har udvist interesse for arkivalierne. Der går en direkte tråd til medlemmer af Frikorps Danmark og til Schalburgkorpset, der fik navn efter den kongelige ordensbærer Christian Frederik von Schalburg. Han 'faldt' på Østfronten i 1942.

SS-Obersturmbannführer von Schalburg betegnes som »glødende nazist, kampberedt kommunist- og jødehader og kongetro patriot i én og samme person.« Det såkaldte Schalburg-korps fik over 700 medlemmer, der ifølge de nazistiske bagmænds planer skulle udgøre grundstammen i en ny, dansk hær. Medlemmer af korpset blev i stedet de værste mordere og terrorister, der nogen sinde er set i Danmark.

Til venstre ses hagekorskrigeren Kaj Buchardt, efter at han har myrdet civile og sat brand i en sovjetisk landsby.

Herunder ses nogle af de ordner, medaljer og andre duelighedstegn, der blev stjålet fra Rigsarkivet.

Herover ses en del af Schalburgkorpset på march. I begyndelsen var det klædt i danske, stjalne soldateruniformer, der efter tysk mønster blev erstattet af sorte uniformer og 'varemærket' – dødningehovedet i kasketten og andre steder.

Derunder et blik på hovedindgangen til Frimurerlogen på Blegdamsvej i København. Den blev annekteret af Schalburgfolkene og blev i en længere periode benyttet som kaserne. Bygningen led en del overlast.

Dansk SS-mand i søgelyset efter tyverierne i Rigsarkivet

Efter den offentlige omtale af tyverierne af uerstattelige dokumenter m.v. i Rigsarkivet, Ordenskapitlet og muligvis også andre institutioner fra Anden Verdenskrig og den tyske besættelse af Danmark 1940–45, er danske nazister og landsforræddere, der meldte sig til tjeneste for Hitler-Tyskland, kommet i søgelyset.

En tidligere og for nylig afdød dansk SS-mand, der var medlem af bl.a. Frikorps Danmark og deltog i kampene på Østfronten, er kommet i søgelyset. Kaj Buchardt skal ifølge en artikel, betitlet »Rigsarkivets tyve og krigshelten Kaj« i Berlingske Tidende (28. oktober 2012) være en del af motivet til det spektakulære tyveri af store mængder materiale om Anden Verdenskrig.

Ifølge bladet stiftede Kaj Buchardt for »år tilbage« bekendtskab med den ene af de to nu fængslede, tyverisigtede personer.

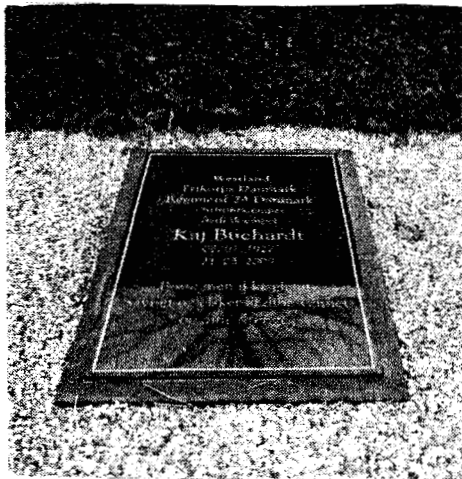
Politiet har været yderst tilbageholdende med senere at fremkomme med oplysninger om efterforskningen. I en del af pressen er der derimod bragt formodninger om, at Kaj Buchardt har optrådt som en slags koordinator i tyverisagen og har formidlet kontakter til gamle nazister og frikorpsfolk, som bl.a. har været meget interesseret i nazistiske ordner og andre udmærkelser.

I årene op til sin død havde han nær kontakt til de fængslede personer og ligger begravet ved siden af den ens far ved familiegravstedet i København, skønt de to familier ellers ikke havde noget tilhørsforhold.

På den sorte gravsten af granit – se fotografiet – står der efter anvisning og ønske fra Kaj Buchardt: »Westland. Frikorps Danmark. Regiment 24 Danmark. Østfontkæmper. Berlinkæmper. Borte men ikke glemt. Savnet af dine venner og drenge.«

Tidligere havde Kaj Buchardt gjort sig bemærket ved udtalelser til pressen og tv, men hans fremstillinger blev draget i tvivl, og han blev betegnet som en vidtløftig og utroværdig person. Hans sagsakter er forsvundet fra Rigsarkivet, angiveligt for at dække over ham og hans gerninger. Det bestrides f.eks., at han havde været medlem af Regiment Westland, som det hævdes på hans gravsten. Det eksisterede i en længere periode, før han i september 1941 begyndte sin tjeneste i Frikorps Danmark.

Det hævdes også, at han begik faneflugt i december 1944 og deserterede, hvorefter han efter tilfangetagelse blev indlemmet i et straffekompagni. Billedet af den tapre nazikriger blegner således totalt.

Kære Engelhardt.

Tak for Brevet. Jeg kan glæde Dem med at meddele, at Hans Majestæt Kongen, under 6/7 d.A., har be-
naadet Dem med Ridderkorset af Dannebrog. Det glæder mig meget, at Deres første Dekoration er givet Dem af den danske Konge. At De vil bære den med Hæder og Ære, er jeg forvisset om gennem vort mangeaarige Venskab.

Med de bedste Ønsker for Dem og Deres Fremtid, beder jeg Dem modtage de venligste Hilsener fra Deres hengivne

Velbaarne

Hr. Kaptajn P. Ranzow Engelhardt,

Feltpostnummer 23.331 A.

Ridder af Dannebrog.

Kongens naziriddere

Det ville af mange grunde være interessant, om tyverierne i Ordenskapitlet kunne føre til nærmere oplysninger om kong Christian X's tildeling af dannebrogssordener til et ikke kendt, men sandsynligvis ganske betragteligt antal nazister.

Men det er sikkert en sag, der ikke vil blive rørt ved. I så fald ville myten om den standhaftige, patriotiske konge jo blegne.

Håndslag er i besiddelse af kopi af et brev, hvor kaptajn Ranzow Engelhardt fra krigsministeriets direktør T.K. Thygesen få meddelelse om, at kongen har 'benådet' ham med 'Ridderkorset af Dannebrog'.

Ranzow Engelhardt var en af de ca. 180 – eller en tredjedel af samtlige danske officerer – som skiltede deres politiske sindelag ved at melde sig ind i det førende 'danske' nazistiske parti under Frits Clausen. Han løb linjen ud og meldte sig til Hitlers terrorkorps SS for at kæmpe for et Stortyskland under hagekorset. Da Håndslag i maj 2002 offentliggjorte den fuldstændige liste over de danske naziofficerer, valgte såvel officererne som folketingets medlemmer og andre at lukke øjnene. Men den var hug- og stikfast. Offentliggørelsen skete efter at general Hillingsø havde påstået, at der kun havde været en håndfuld naziofficerer. Han svarede iøvrigt aldrig på et tilbud om at offentliggøre hans eventuelle dokumenterede korrektioner.

Før Ranzow Engelhardt kunne fæstne dannebrogssordenen på sit bryst sammen med SS-runetegnene og hagekorsembellet, havde han 'fra fronten' skrevet til kaptajn T.K. Thygesen, der var direktør i krigsministeriet, (som det rettelig hed dengang) og bedt denne udvirke, at han fra kongen modtog dannebrogssordenen. Tiggerbrevet lyder:

»Kære Thygesen. Nu da Danmark sender frivillige ud i kamp mod kommunismen, synes jeg godt, at kongen kunne give mig et R af Dbg (ridder af Dannebrog. red.). Jeg er nemlig allerede i kamp, og jeg ville gerne have, at min første dekoration var kgl. (kongelig.red.) dansk. Hilsen fra fronten. I al hast. P.Ranzow Engelhardt. Feltpostnr. 23.331 A (gennem A.F. Kriegersvej 3, København Ø.«

Skuespiller Olaf Højgaard som massemander Breiviks genganger

Absurd Breivik-teater

Da teaterlederen Christian Lollike fra CafeTeatret i København i tæt samarbejde med skuespiller Olaf Højgaard i foråret bebudede, at de ville opføre et teaterstykke om den norske massemander Anders Behring Breivik, bedyrede de, at de ville give svar på en hel række dybdepsykologiske spørgsmål, bl.a. om den fascistiske forbryders motiver.

Men det havde de helt glemt, da stykket blev præsenteret for de 38 tilhørere ved den opreklamerede premiere den 18. oktober.

Teaterfolkernes motiver til at føre Breivik og hans syge ideer frem blev heller ikke klarlagt. I forestillingen blev der gjort flittigt brug af ordrette citater fra Breiviks 'manifest 2083'.

Det kan give anledning til formodning om, at Lollike & Co. mener, at die dummen Dänen trænger til en ny dosis nazistisk tankegods.

Det er ret forstemmende, at den øjensynligt apolitiske teatechef end ikke gør forsøg på at besvare de spørgsmål, som han selv har stillet.

Olaf Højgaard gik i den grad op i rollen som massmander Breivik, at han gjorde sig til ét med ham og endog iklædte sig den rabiater morderes uniform som tempelridder.

Beredvilligt gjorde han sig til Breiviks mikrofonholder og udbasunerede hans budskaber. Han gjorde sig til den norske massemanders genganger. 'Teaterstykket' om Breivik løb ud i sandet som en klam fuser og skulle åbenbart blot tjene til at promovere trekløveret Breivik & Lollike & Højgaard som 'skønånder'.

● Det er desværre uklart, hvorledes Breiviks fantasifulde tempelridderuniform kunne ende på tøjstativet Olaf Højgaard.

Under den langstrakte retssag mod Breivik lagde denne stærkt og vedholdende pres på justitsmyndighederne for at få ret til at være iklædt sin tempelridderuniform under retsmøderne. De pågældende myndigheder afviste dog at lade Breivik forvandle retsloket til en scene for en slags fastelavnforestilling.

Det er let at forestille sig, hvorledes den norske morder Anders Behring Breivik i sin overraskelse over at blive præsenteret for danske meningsfæller og talsmænd må være brudt ud i et euforisk glædesbrøl, der må kunne få fængselsmurene til at løfte sig fra fundamentterne.

Ubehag ved premieren

De fleste deltagere i premiereforestillingen var teateranmeldere og andre personer med særlig faglig teaterinteresse. Det var måske derfor, at de eftertragtede klapsalver var meget få og dårligt nok hørbare. Forklaringen

er sikkert den, at alene det at gøre den norske massemander Breivik til en hovedperson vakte stærkt ubehag og virkede stærkt forulempende over for slægtninge til de 79 unge, som Breivik jagede og myrdede på Utøya.

Breiviks såkaldte manifest på omkring 1500 (!) trykte manuskriptsider er et usammenhængende sammensurium af racistisk propaganda, fremmedhad og almindelige reaktionære, højreekstremistiske udfald.

Trond Henry Blattmann, der er leder af den norske støttegruppe '22. juli' (datoen for Breiviks hyggelige massakre på Utøya) har udtalt, at gruppen ikke ønsker at overvære det danske teaterstykke, hvis det som planlagt bliver sat op i Oslo.

Både danske og norske teateranmeldere, der var inviteret til premieren, har kun i ringe omfang skrevet om stykket. De har indskrænket sig til 'neutrale' notitser, mens anmeldelser har været særdeles sparsomme.

Christian Lollike og Olaf Højgaard med Breiviks 'manifest'.

Breivik-teaterstykket mangler en fornuftig berettigelse

Den københavnske gymnasielektor Palle Veje Rasmussen har i et presseindlæg erklæret, at det er barbarisk at opføre et teaterstykke, hvor Anders Breiviks tanker sættes i centrum – frem for ofrene eller de efterladtes tanker og følelser. I indlægget hedder det bl.a.:

– Der er ingen højere visdom eller kunstnerisk begrundelse bag, at CaféTeatret opfører den herostratisk berømte massemand Breiviks 'Manifest 2083.'

Virkeligheden på Utøya overgik kunsten og sugede os alle ind i et bundløst hul af rædsel. Mange uskyldige unge med livet foran sig måtte dø for at skabe opmærksomhed om Breiviks vanvittige tanker. Breiviks ord og handlinger kan vi kun foragte.

I stedet for at lægge maksimal afstand til Breiviks brud med al menneskelig etik snylter CaféTeatret hæmningsløst på de myrdede unges skæbne og forsøger at gøre Breiviks forbandede storhedsvanvid til at tilløbsstykke.

Filosoffen Wittgenstein skrev: 'Om det man ikke kan tale, bør man tie.' Det er vise ord, som den kunstneriske leder af CaféTeatret, Christian Lollike, ikke forstår et ord af.

Det betyder i al sin enkelthed, at et umenneske som Breivik bør spærres inde og ties ihjel.

Lollike har i stedet bebudet, at tanke-sættet og den kulturelle baggrund for Breiviks handlinger skal frem i lyset. Et brud med al menneskelighed, som det skete på Utøya, kan vi næppe finde forklaring på i nogen kultur.

Teaterstykket 'Manifest 2083' vil principielt aldrig kunne bidrage til, at vi bliver klogere på galskabens morderiske had, hvorfor CaféTeatrets 'Manifest 2083' tilmed også er et dårligt teaterstykke.

I Auschwitz blev en million jøder gasset. Efter disse rædsler var det, at filosofen Theodor Adorno sagde: 'at skrive et digt efter Auschwitz er barbarisk.'

Det samme kan vi sige om teaterstykket 'Manifest 2083'. CaféTeatret mangler kunstnerisk finfølelse.

CaféTeatret er barbarisk og stykket usmageligt, fordi publikums indlevelse bruges til at leve sig ind i bødlens perverse tasnkegang, mens det er de unge på Utøya, der med deres virkelige og brutale død har gjort opsætningen af stykket mulig.

Anders Behring Breiviks ordrige og fantasifulde såkaldte »Manifest 2083« efterlader ingen tvivl om massemandens fascistiske observans. Det er prydet med kendte fascistiske symboler som f.eks. det her viste tyske jernkors.

Nederst ses den moderne selvudnævnte tempelridder Anders Breivik i Roald Als' streg.

Werner Best da capo

Erik Høgh-Sørensen

Den tyske 'ideologiske' stornazist, juristen Werner Best, var fra november 1943 indtil den tyske kapitulation i maj 1945 den nazistiske diktator Adolf Hitlers højre hånd og statholder i Danmark.

Allerede 9. april 1940 havde de danske politikere og kong Christian X bøjet sig for det tyske militære overfald og tilsluttet sig den løgnagtige illusion om, at der var tale om en 'fredsbesættelse'. Werner Best byggede videre på den store løgn, og i nært partnerskab med de danske samarbejdspolitikere blev der opbygget en myte af krigsforbryderen som en 'god' nazist.

Efter krigen blev Werner Best idømt dødsstraf for bl.a. hans forfølgelse af jøderne. Men for at undgå at henrette ham sendte hans fiffige danske venner ham til den internationale krigsforbryderdomstol i Nürnberg, hvor han optrådte som 'vidne'. Best slap helt for straf, men blev blot udvist af Danmark.. Til oplysning og svar om Best bringer Håndslag her Erik Høgh-Sørensens detaljerede kapitel om Werner Best i journalistens fremragende bog 'Forbrydere uden straf'.

● Efter krigen blev tyske krigsforbrydere behandlet langt mere lempeligt end danske. En af grundene var et diplomatisk pres på Danmark – personificeret af Werner Best, som påstod at have uafslørede hemmeligheder om de danske samarbejdspolitikere. Vel ude af Danmark stillede han sig i spidsen for nazistiske netværk, der infiltrerede vesttysk retsvæsen og politik.

I en tid, hvor terror mod civile atter er på dagsordenen, er det interessant at bemærke, hvordan det danske retsopgør resulterede i én iøjnefaldende læresætning: Det er mindre strafbart at udstede ordrer til drab og terror, end det er at adlyde sådanne ordrer.

Retsopgørets blodige tal er tydelige. Kun syv tyske krigsforbrydere oplevede at få en dødsdom, mens samme skæbne overgik i alt 103 af deres danske kolleger og ansatte. Af de 103 stod 78 uden yderligere appellmuligheder.

Slutresultatet blev, at ikke én eneste tysker blev henrettet, mens 46 danskere blev skudt. Resten af de dødsdømte blev benådet med livsvarigt fængsel og siden løsladt før tid.

På yderligere et punkt slap de tyske bagmænd nådigt:

"I langt højere grad, end det var tilfældet med straffesagerne mod danske, blev krigsforbrydersagerne henlagt, når grundlaget blev anset for at være svagt," konkluderede historikeren Ditlev Tamm.

Tyske forbrydere blev også løsladt hurtigere end danske. De sidste tyske terrorister blev sat fri 1. december 1953, længe før deres fængselsstraffe var afsonet. De sidste danske livstidsfanger, alle mordere, blev benådet i 1960.

"Retsopgøret med de tyske terrorister blev – ligesom retsopgøret med de danske terrorister – en blanding af en farce og en tragedie. Dommene i de tyske krigsforbrydersager var himmelråbende uretfærdige sammenlignet med de straffe, der overgik de danske

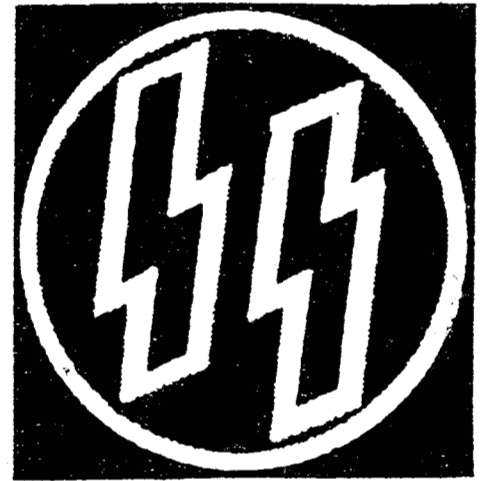
terrorister i "Brøndum-banden". Havde de tyske krigsforbrydere fået deres sag for i 1946, var de fleste formentlig blevet henrettet," skrev modstandsmanden Jørgen Røjel i 1995.

Forhistorien var, at Danmark umiddelbart efter krigen søgte at blive helt af med de ubehagelige retssager med de tyske krigsforbrydere. Man håbede at kunne sende forbryderne til andre retssystemer, men de allierede fastholdt deres beslutning om, at forbrydere som oftest skulle for retten dér, hvor de havde begået forbrydelserne. Så måtte danskerne i gang. Sagerne var ikke kun ubehagelige for danske samarbejdspolitikere, der kunne frygte, at folk som den rigsbefuldsmægtigede Werner Best ville trække deres danske forhandlingskolleger med sig ned i dyndet under retsopgøret.

Hele det danske retssystem havde under krigen selv været stærkt inficeret af samarbejdspolitikens ulovligheder. Højesterets præsident, Troels Jørgensen, var nidkær i forfølgelsen af historikeren Vilhelm la Cour, der i 1941 og 1942 havde trådt samarbejdspolitikere over tærerne ved at kalde Danmark for "rovmoderens lille kanariefugl".

Alvorligst var dog, at højesteretsformanden i 1941 brød grundloven ved at agere både lovgiver og dommer i forbindelse med de ulovlige interneringer af danske kommunister. Troels Jørgensen hindrede de op mod 300 internerede i at blive repræsenteret af den advokat, de ønskede sig, og tilbageholdelserne blev godkendt uden videre af Højesteret den 8. september 1941. Det var ikke underligt. Troels Jørgensen havde selv været med til at skrive interneringsloven og havde i fuld offentlighed på upassende vis forsvaret den, endnu før den blev behandlet af Højesteret. Så meget for Højesterets uvildighed.

I 1943 tog tyskerne kontrol med de internerede, hvorefter cirka 150 blev sendt til KZ-lejre og tugthuse i Tyskland. Omkring 20 døde. Troels Jør-

I omkring 18 måneder i den sidste del af den tyske besættelse af Danmark 1940–45 var topnazisten og general i SS-terrorkorpset Werner Best Adolf Hitlers højt betroede 'højre hånd' og det tyske riges befuldmægtigede i Danmark. Danske politikere og andre kortsigtede personer betragtede Werner Best som en god ven af Danmark.

Det blev drevet ud i det helt absurde med en påstand om, at Werner Best havde 'reddet de danske jøder'. Men efterfølgelsen af jøderne fandt sted efter direkte initiativ af Werner Best.

gensen sad som Højesterets præsident indtil 1944 og blev aldrig retsfulgt efter krigen. På den baggrund var det naturligvis svært at slå hårdt ned på tyske krigsforbrydere, og tyskerne endte med at blive dømt efter en helt anden lovgivning end danskerne. Desuden skulle der gå helt til 1948, før krigsforbrydersagerne for alvor kom i gang.

Af omkring 250 sager blev der kun rejst tiltale mod omkring 77 tyske forbrydere. Det førte til dom i 71 tilfælde, heraf 60 inden 1. juli 1949. Af syv dødsdomme blev de seks omstødt højere oppe i retssystemet ifølge Tamm. Den sidste var en notorisk SS'er fra det tyske mindretal i Danmark. Anton Peter Callesen havde huseret i flere tyske KZ-lejre ved blandt andet at opdrætte hunde til at angribe fanger. Callesen blev irriteret, fortalte han, fordi han ikke kunne forstå fangerens sprog. Han havde flere fangers liv på samvittigheden, men KZ-vagtens held var hans etniske baggrund, den sene dom, den 23. oktober 1950, og det faktum, at han ikke blev bedømt som dansker. Han blev benådet per automatik.

Tendensen til det skæve retsopgør og

benådnings af grove forbrydere var begyndt ved starten på Niels Busch-Jensens (S) anden periode som justitsminister i efteråret 1947. Stilen blev fortsat af Helga Pedersen (V). Hun havde inden sin ministerperiode stillet krav om at måtte benåde alle dødsdømte.

Allerede i juni 1949 lod Busch-Jensens justitsministerium vide, at dødsdomme over folk fra det tyske mindretal ikke fremover ville blive eksekveret. Omvendt fandt der endnu i 1950 fire henrettelser af danskere sted. En af de mest belastede krigsforbrydere, Ib Birkedal Hansen, var den sidste, der blev skudt. Det skete den 20. juli 1950.

Typisk har besættelseshistorikere søgt at forklare det skæve retsopgør med udviklingen i Danmark efter krigen. Dels mindskedes det folkelige krav om strenge straffe, og de tyske krigsforbrydere slap let, fordi de fik deres sager for forholdsvis sent. Dels splintredes modstandsbevægelsens sammenhold, samtidig med at de danske samarbejdspolitikere nu igen havde fuld kontrol. Men det er kun en del af billedet.

En anden faktor, som er sparsomt belyst i dansk historieskrivning, var

den nye tyske forbundsrepublik, som fra sin dannelse i 1949 indledte et til tider kraftigt diplomatisk pres på Danmark. I Forbundsrepublikken Tyskland begyndte tidligere nazistiske partimedlemmer snart igen at få magt, og det banede vej for et opgør med de allieredes uretfærdige såkaldte "sejrhærjustits".

Som noget ganske sigende blev krigsforbrydere ikke betegnet som "krigsforbrydere", men som "krigsdømte". Særlig i 1950'erne blev diplomati, retsvæsen og politik inficeret, og overraskende nok indtog Werner Best en nøgleposition. Først kæmpede Best for sin egen løsladelse; dernæst blev han den juridiske hjerne i gammelnazisternes "kammerathjælp" til fordel for andre krigsforbrydere. Danmark blev land nummer to, som den nye vesttyske forbundsrepublik oprettede diplomatiske forbindelser med, og de fængslede tyskere blev hurtigt et tema. Ifølge Best var Danmark et særlig let pressionsoffer på grund af samarbejdspolitikken under krigen.

"Som en sidste styrkelse under forhandlingerne burde forbundsregeringen gøre sit økonomiske samarbejde med Danmark – antydningvist eller i

praksis – afhængigt af frigivelsen af tyske fanger”, krævede Best i juni 1950.

Det sagde han til embedsmænd fra det vesttyske justitsministerium, som var kommet på besøg for at hjælpe. Ifølge den anerkendte tyske historiker Ulrich Herbert kørte Best rundt med disse embedsmænd, og ordrer af denne type viste, at krigsforbrydere var nået langt på få år. Denne ændring var funderet i et stemningsskifte i den vesttyske befolkning. De tre vestmagter havde ved krigens slutning interneret over 250.000 nazister og sammen med de vesttyske myndigheder lagt op til en omfattende udrensning. Men efterhånden som opgøret med den absolutte nazistiske top i Nürnberg stjal overskrifterne, fusede det bredere og mere folkelige opgør ud. “Don’t mention the war-mentaliteten” satte ind blandt almindelige tyskere. Den folkelige selvransagelse gik i stå, og “afnazificeringen” blev stadigt mere upopulær. I 1946 viste en meningsmåling, at 70 procent af de adspurgte vesttyskere gik ind for et krigsforbryderopgør. I 1950 var 70 procent imod et sådant opgør, og fra 1948 var der tale om en egentlig kampagne mod de allierede.

“Denne kampagne sætter med succes den myte i verden, at afnazificeringen er en grusom forfølgelse, der selv anvender naziagtige metoder,” hed det i en amerikansk stemningsrapport fra april 1948.

I begyndelsen gav de vestlige allierede efter for presset. Det var vigtigt at bibeholde tyskerne som allierede i den kolde krig. Men eftergiveness havde ikke den ønskede virkning. Benådnings af selv grove forbrydere blev i den vesttyske befolkning set som tegn på svaghed og førte til yderligere kritik.

Vesttyske kirkeorganisationer førte an med revisionismen, og senest fra foråret 1949 begyndte disse organisationer og Tysk Røde Kors under påskud af velgørenhed at være aktive i Danmark. I foråret 1950 satte de tyske socialdemokrater i Forbundsdagen fokus på de cirka 800 tyskere, som sad i udenlandske fængsler.

Kansler Konrad Adenauer mente, at diskretion var den bedste vej frem. Man måtte ikke presse citronen for hårdt, for det ville føre til intern folkelig kritik i nabolandene og få den stik modsatte effekt af det ønskede. Men Adenauer oprettede et kontor med 17 ansatte i det vesttyske justitsministeri-

De uomgængelige forhandlinger mellem det krigsførende, nazistiske Tyskland og det officielt neutrale, men voldtagne Danmark blev efter den tyske besættelse varetaget af udenrigs- og senere statsminister Erik Scavenius og den tyske befuldmægtigede Werner Best. De ses her på det øverste billede.

“Forhandlingerne” bestod for det meste i, at Danmark altid forsøgte at gætte de tyske ønsker og komme dem i forkøbet ved at forsøge at opfylde dem, før de var fremsat. Ikke svært, at tyskerne var yderst tilfredse med danskerne.

Som reaktion imod den voksende modstandsbevægelse i Danmark greb tyskerne til terror efter mønster fra andre tysk-besatte lande. Den blev udøvet af forræderne i Frikorps Danmark, Schalburgkopset, Hipo m.fl.

Her ses Werner Best under inspektion i Høvelte-lejren, hvor der blev udklækket terrorister og mordere, sammen med lejrlæder og senere morder Søren Kam, som i august 1943 sammen med to andre nazister bortførte og likviderede den antinazistiske B.T.-redaktør Carl Henrik Clemmensen.

um. Myndigheden gik under betegnelsen det centrale retsbeskyttelseskontor (Zentrale Rechtsschutzstelle). Det var folk fra dette kontor, Werner Best jagede rundt med, og i sin kamp for retfærdiggørelse kunne han desuden trække på mange gamle kolleger fra nazitiden, som nu sad i justits-, indenrigs- og udenrigsforvaltningerne.

Gamle nazister havde i stor stil gjort comeback i det vesttyske udenrigsministerium. Den socialdemokratiske politiker Adolf Arndt talte om en sammensværgelse af tidligere nazistiske partimedlemmer, som chikanerede og "føjte nag mod alle ubelastede" kolleger. Udenrigsministeriets personalechef havde også været Hitlers, og en undersøgelse viste i juni 1952, at to tredjedele af ministeriets højere embedsmænd havde været nazistpartimedlemmer. Af 82 kontorchefer var de 64 blevet ansat inden Hitlers fald. Dertil kom, at Vesttyskland i takt med genopbygningen fik stadig flere økonomiske muskler. Via Marshallhjælpen kom regeringen i Bonn til at råde over ordrer, som dansk erhvervsliv ønskede del i.

Allerede i sommeren 1949 konstaterede vesttyske diplomater, at mens den danske befolkning stadig fandt ideen om amnesti til tyske krigsforbrydere smagløs, så var dansk erhvervsliv anderledes forhippet på en løsning "for at få genåbnet markedet", som det hed sig. Dette slog Best ned på ved flere lejligheder.

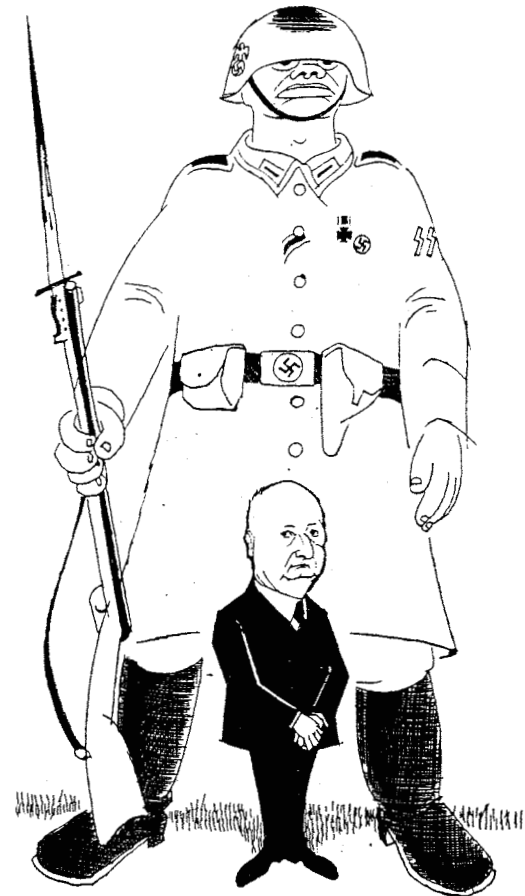
I oktober 1950 bad Bests forsvarer, Poul Christiansen, om benådning, men danskerens fremgangsmåde var alt for høflig ifølge Bests militante og magtfulde tyske advokat Ernst Achenbach. Han skældte Christiansen huden fuld i et brev 16. december 1950. Den danske dom over Best var både forkert og politisk motiveret.

Fortiden skulle glemmes. Nu gjaldt det faren fra Sovjetunionen. "Derfor skal Europa slå en stor streg over fortiden; ellers kan de danske modstandsfolk og tyske nationalsocialister en dag blive stillet over for den samme skæbne, nemlig i fællesskab at forrette slavearbejde i Ural."

Klarere kunne nazisternes efterkrigsargumentation næppe udpensles. Også Best ønskede en hård linje. En overgang, mens Best stod til dødsdom, havde han været selvedlidende og psykisk ustabil. Han følte sig uretfærdigt stempet som krigsforbryder. Men

Bo Lidegaard, nuværende chefredaktør for det gamle antiimilitaristiske blad Politiken, har udsendt en stor bogudgivelse om Erik Scavenius. Danmarks faktiske statsminister i en længere epoke under Anden Verdenskrig berømmes til skyerne, men får kun få eller slet ingen kritiske bemærkninger med på vejen. Alt var såre godt (!).

Da der fremkom ønsker om at rejse en statue for Erik Scavenius, foreslog den legendariske tegner Herluf Bidstrup det her viste forslag, hvor den tyske militærmagt står bag Scavenius og hans landskadelige politik.

fra 1949 lå det i kortene, at han ville slippe nådigt, og ligesom ved hans tidligere personlige kriser gik selvedlidigheden over i vrede. I 1950 insisterede han sågar på at afsone i dansk fængsel, da Danmark en overgang overvejede at sende ham til afsoning i Tyskland. I allieret fængsel ville han være kommet til at afsone en større del af sin straf end i Danmark.

I april 1951 sagde han igen til besøgende vesttyske statsjurister, at de skulle presse den danske administration på pengepungen og henvise til, at Danmark på grund af samarbejdspolitikken havde været "tysk kol-laboratør snarere end allieret sejrherre". Som triumf kunne det nævnes, at han, Best, rådede over oplysninger, som kunne "kompromittere visse nuværende danske politikere".

Om han også mente eksstatsminister Erik Scavenius er uvist, men et af de mere prekære forlydender om Scavenius var, at hans elskerinde, Alice Duvantier, plejede privat og ulovlig omgang med den tyske Gestapo-chef Karl Heinz Hoffmann. En kompromitering af fortrolige danske oplysninger lå i så fald lige for, og Duvantier blev under en mystisk skudepisode 8. janu-

ar 1945 muligvis søgt likvideret. Fra 5. maj til 15. juli 1945 var den senere fru Scavenius varetægtsfængslet og mistænkt for drabsforsøg, men en sag blev droppet, selv om der ifølge Rigsadvokaten forelå "en klar overtrædelse" af våbenloven.

Uanset lødigheden af disse forlydender var Scavenius en presset mand. Da en dansk politibetjent 20. april 1948 besøgte ham på privaten for at få hjælp til at forberede retssagen mod Best, forekom eksstatsministeren ikke videre samarbejdsvillig. Betjenten fik besked på at læse Scavenius' bog om forhandlingspolitikken. Yderligere kunne Scavenius ikke sige noget uden "nærmere gennemgang af Udenrigsministeriets arkiver".

Omvendt, da en benådning af Best kom på tale knap tre år senere, havde Scavenius en klar holdning. Han mente, at det ville være en "retfærdig og klog handling fra dansk side" at benåde Best.

Fra Vesttyskland kulminerede presset for en løsladelse af Best tilsyneladende i maj 1951, da ministerråd i det vesttyske justitsministerium Ernst Kanter kom til København for at forhandle om benådning af "tyske krigsfanger i

Den kendte venstrepolitiker Birte Rønn Hornbech var i en årrække vicepolitimester i Roskilde.

Blandt modstandsfolk mødte hun hård kritik og fordømmelse, fordi hun totalt ignorerede eksakt viden og anmeldelser om, at der i hendes myndighedsområde var begået uhyrlige krigsforbrydelser.

9. august 1944 blev 11 modstandsfolk afhentet i Vestre Fængsel i København og kørt til landevejen syd for Roskilde. Her blev de beordret ud af lastbilen, stillet op på grøftkanten og mejet ned i en regn af maskinpistolkugler.

fanger i Danmark". De vesttyske myndigheder havde det stadig svært med begrebet "krigsforbrydere".

Kanter's besøg var fuld af symbolik. Under krigen havde han været chefdommer i besættelsesmagtens krigsretter, som dømte danske sabotører til døden. Nu, seks år efter, kom Kanter så igen til København, denne gang for at opnå benådninger. Og denne gang kunne han rejse hjem som sejrherre. Best blev løsladt 29. august, nøjagtig otte år efter det folkelige oprør, som væltede den danske samarbejdspolitik. Datasammenfaldet vakte harme i den danske befolkning, men blev forklaret som en tilfældighed af Justitsministeriet.

Sket var imidlertid sket. Best var en fri mand og kunne nu for alvor bygge de nazistiske netværk, der kom til at trække i trådene i Tyskland langt op i 1990'erne.

I begyndelsen havde Best og Achenbach stor medvind. Sidstnævnte havde tæt kontakt til De Frie Demokrater, FDP, som var stærkt naziinfiltreret. Achenbachs ven, FDP-politikeren Thomas Dehler, var vesttysk justitsminister, hvilket betød, at anklagemyndigheden i Bayern blev forhindret i at

bringe Best for retten, selv om Best i 1934 stod bag den blodige Röhm-udrensning i det tyske nazistparti. Ganske symptomatisk bekymrede man sig i Bayern om drab internt i nazistpartiet før krigen frem for Bests blodige rolle i Frankrig og Polen under krigen. I forholdet til Danmark gav det gammelnazistiske opsving sig den 7. marts 1952 udslag i et tysk notat til Udenrigsministeriet. Heri blev der officielt udtrykt håb om en endelig løsning på krigsforbryderspørgsmålet. Senere fulgte andre lignende officielle henvendelser ud fra deisen om, at de danske embedsmænd og politikere måske ikke havde forstået pointen i de første.

Det tyske diplomati havde ét godt argument. Når man i Norge, som var blevet langt hårdere ramt af den tyske besættelse end Danmark, kunne være i færd med en amnesti, så burde det samme være tilfældet i Danmark. Brevet af 7. marts 1952 indeholdt imidlertid også en truende formulering om, at "der ligger interesse i for begge landes fælles forbindelser at få bilagt dette belastende problem endegyldigt så snart som muligt". Tyskerne følte sig med andre ord kaldet til at

forklare danskerne, hvad der var i dansk interesse. Senere samme år, den 10. juni 1952, udtrykte den vesttyske ambassadør Wilhelm Noldeke bekymring over for Udenrigsministeriets direktør, Nils Svenningsen. Danske aviser og især dagbladet Information havde kritiseret frigivelsen af tyske krigsforbrydere. Under besættelsen ville en sådan tysk bekymring have ført til censur. Nu kunne direktør Svenningsen kun berolige ambassadøren med, at de danske myndigheder overhovedet ikke var til sinds at lytte til medierne.

Svenningsen havde selv været dybt involveret i samarbejdspolitikken og var efter 29. august de facto statsminister under det såkaldte departementschefsstyre. Nils Svenningsens job under den fortsatte kollaboration var på ingen måde let, men det forklarer ikke hans til tider virkelighedsfjerne univers. Selv i slutningen af oktober 1943 – efter den tyske jødeklapjagt – anså Svenningsen Danmark for at være et neutralt og selvstændigt land ifølge historikeren Jørgen Hæstrup. Svenningsen gjorde sig på dette tidspunkt ikke realpolitiske tanker om at skaffe Danmark bedre forbin-

stærkt blev kritiseret. Den 26.8 eller 27.8 kom han tilbage til Denmark og beordrede mig til en samtale i Dagmarhus. Han sagde til slut: "Der Führer hat befohlen das es jetzt Terror mit Gegenterror beantw. wotbek wird!" Jeg vil bare sige at det ikke var mig som foretog på mod terror, men selve F. H. som gav befaling herfor! Kom de ved

Journalist og forfatter Erik Høgh-Sørensen, der bl.a. har modtaget Cavling-prisen for sit dybdeborende arbejde, konfronterede i sin tid den danske SS-officer Søren Kam med hans deltagelse i mordet på redaktør Clemmensen.

Søren Kam nægtede ikke, at han var morder, men lagde ansvaret over på Hitlers udsending, Werner Best. Til journalisten oplyste han i et brev, vist herover, at han den 28. august 1943 blev beordret til at møde hos Best i hans hovedkvarter på Dagmarhus. Her sagde Best, at 'Der Führer' havde beordret den 'danske terror besvaret med tysk modterror'.

delser til krigens senere sejrnationer. På gaden vidste befolkningen ellers godt, hvor det bar hen. Det var en af årsagerne til augustoprøret 1943, som samarbejdspolitikere søgte at undertrykke.

Rent faktisk havde Svenningsens verdensfjerne naivitet – eller var det måske kriminel kynisme? – den 1. oktober 1943 ført til et forslag om, at Danmark selv skulle stå for "internering" af de danske jøder på dansk jord. Målet var at undgå en tyskorganiseret jødeklapjagt, men Svenningsen vidste på dette tidspunkt godt, hvordan besættelsesmagten pludselig havde overtaget kontrollen over de interne danske kommunister, som samarbejdspolitikere og dansk politi havde fanget i 1941. Kommunisterne blev i øvrigt deporteret til tyske tugthuse og KZ-lejre sammen med de jøder, som det lykkedes tyskerne at fange. En jødeinternering ville have været en national katastrofe.

Svenningsen var Udenrigsministeriets direktør fra juni 1941 til 1945 og igen fra 1951 til 1961. Hverken herfra, eller fra samarbejdspolitikernes efterkommere, kom i sagens natur noget krav om et retsopgør med undslupne tyske

krigsforbrydere. En dansk opfordring havde næppe heller medført andet end spændinger i forhold til det nye Vesttyskland. På det folkelige plan fremgår anspændtheden af en anekdote fra 1954, som er gengivet af forfatteren Bjarne Nielsen Brovst. Ifølge ham blev modstandsmanden Børge Borgaa, som var lærer i den danske Duborgskole, fyret og udvist af Vesttyskland, fordi han i januar 1954 havde skrevet et læserbrev i Information. Heri berettede Borgaa, at en af digterpræsten Kaj Munks mordere, Otto Schwerdt, måneden forinden var blevet modtaget i Flensburg med hornmusik og blomster efter at være blevet benådet og udvist af Danmark.

Ved kulminationen på det gammel-nazistiske comeback i 1950'erne nåede Best frem til, at det måtte være muligt at kræve erstatning for fængslingen i Danmark. Det måtte han dog opgive i 1958, og snart fik han andre ting at tænke på. Pendulet i den offentlige opinion i Vesttyskland begyndte nemlig at svinge tilbage, efterhånden som en ny generation voksede til. Som noget nyt begyndte tyske medier igen at interessere sig for nazistiske krigsforbrydere, og stemningsskiftet gav

sig også udslag i den vesttyske justits. Fra 1959 genopstod et egentligt retsopgør, hvis centrum kom til at ligge i en nyskabt central efterforskningsstyrelse for krigsforbrydelser, kendt som Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltung. Den fik i folkemunde navn efter sin beliggenhed i Ludwigsburg. Styrelsen skulle koordinere retsforfølgelsen af nazistiske forbrydere og var effektiv nok til at få startet hen ved 50.000 sager, før de blev omfattet af krigsforbryderamnestier.

De nye toner skabte nærmest panik hos gammelnazisterne. Best begyndte straks at organisere et "forsvar mod forfølgelsesbølgen fra Ludwigsburg". I tiden mellem 1964 til 1969 var det et fuldtidsjob.

Det nye opgør nåede også Danmark. Efter de foregående års vesttyske forsøg på at beskytterigsdømte" mest muligt, ønskede Bonn-regeringen i 1964 nu pludselig at få overdraget en liste over ustraffede krigsforbrydere. Danmark reagerede hurtigt og fremsendte 31 navne. Listen bestod af tyskere, østrigere og danskfødte, som var flygtet eller forsvundet efter at have begået drab eller drabsforsøg. Af omfang var listen beskeden, men

Hitlers mand: Jeg reddede de danske jøder

Dr. Werner Best, Hitlers rigsbefuldmægtigede i Danmark, blev besættelsen i Danmark og han indledte

skyndede til aktionen mod de danske jøder og modarbejdede den, så det blev en fiasko for Det tredje Rige.

I mange år spredte Werner Best og hans mangs politiske venner i Danmark den mytiske påstand, at Hitlers højre hånd i Danmark, var 'en god nazist', der var Danmarks gode ven, og som 'reddede de danske jøder.'

Men det var nu ikke for ingenting, at det nazistiske Tysklands 'rigsbefuldmægtigede' i Danmark efter afslutningen af det tyske voldsdømme i det besatte Danmark blev dømt til døden. De mange hårde dødsdomme til modstandsfolk og jødeforfølgelsen i 1943 vejede tungt.

Her skal det tages i betragtning, at på det tidspunkt var Werner Bests terror i Frankrig og Polen ikke kendt. Men Bests danske venner, ikke mindst blandt socialdemokratiske politikere, svigtede ikke. De fik ham gjort til vidne ved den store krigsforbryderproces i Nürnberg. Og vidner skyder man jo ikke.

Allerede i 1951 blev Wener Best benådet. Han tog straks fat på at få sine tidligere gode nazi-venner blandt tyske krigsforbrydere løsladt fra allieret indespærring. Den lille mand bar stor kasket i fire-fem etager.

de danske myndigheder var langtfra selvudslettende i den diplomatiske såkaldte verbalnote, som landede i den tyske ambassade i København den 26. februar 1965.

Hvis der ikke blev gjort noget ved sagerne, ville det "påvirke den danske befolknings indstilling over for Forbundsrepublikken", hed det sig.

Et bredt politisk flertal, herunder partierne bag samarbejdspolitikken, benyttede derudover lejligheden til at protestere mod amnestier for krigsforbrydere.

"Den danske regering benytter derfor denne lejlighed til at udtrykke sit håb om, at regeringen i Forbundsrepublikken Tyskland finder midler og veje til at forhindre, at nogen form for forbrydelse, der blev begået i forbindelse med det nationalsocialistiske herredømme, forbliver ustraffet."

Dette lille retslige intermezzo skulle imidlertid forblive hemmeligt, hvis det stod til det danske justitsministerium og arkivloven. I Tyskland er åbenheden derimod større. I 1999 offentliggjorde Ludwigsburg-styrelsen via Ritzaus Bureau, hvad der var sket med

var sket med de 31 sager. 28 var blevet fundet, men ingen anklagede blev retsforfulgt, viste det sig.

Ifølge Ludwigsburg havde flere af desigtede levet under falske navne, indtil de kunne drage nytte af de gradvise amnestier. I kulissen havde ingen andre end Best trukket i trådene.

Han havde oprettet et kartel af nazistiske forsvarsvidner, parate til at lyve om nødvendigt. Den juridiske udrykningsstyrke viste sig at få enorm succes.

I 1972 betegnede anklagemyndigheden i Berlin Best som "en edderkop i sit net". Nettet var "kammerathjælpen", og også personer på den danske liste fik hjælp ifølge den tyske historiker Ulrich Herbert.

Samtidig pressede Best og "kammerathjælpen" på for yderligere amnestier, og det lykkedes på ny at påvirke lovgivningen. Kronen på værket blev en straffelovsreform i slutningen af 1960'erne.

Fra da af blev det mere end svært at sigte krigsforbrydere for medvirken til drab. En af de mest markante ændrin-

ger gled ubemærket gennem den vesttyske forbundsdag i 1968, godt gemt af vejen i en stor lovpakke med nye færdselsregler.

Uden udsigt til retsforfølgelse kunne det danske justitsministerium i princippet have offentliggjort navnene på listen for årtier siden. Men navnene hemmeligholdes den dag i dag. Justitsminister Frank Jensen skrev i 1999, at selv om mange af de sigtede måtte være døde, så "var der ingen "tungtvejende" grunde til at offentliggøre listen.

Dels var der hensynet til krigsforbrydernes pårørende, men mere generelt mente justitsministeren, at det kan skade både efterforskning og efterfølgende retssager, hvis offentligheden får for mange oplysninger. Mistænkte og vidner får nemlig "mulighed for at afstemme deres forklaringer", skrev Frank Jensen.

De ustraffede var på daværende tidspunkt gennemsnitlig 88 år, så Frank Jensens hemmeligholdelse skyldtes snarere noget helt andet – de undslupne krigsforbrydere personificerer det ufuldstændige danske retsopgør.

Østrig var Adolf Hitlers første okkupationsoffer

KZ-lejr Mauthausen

En af de største og frygteligste koncentrationslejre i Adolf Hitlers Tyskland var Mauthausen, der var placeret i Østrig, ca. 20 kilometer øst for Linz.

Lejren blev oprettet straks efter at Hitler & Co. havde invaderet Østrig i 1938 og gjort landet til en del af Tyskland. Her skal det erindres, at selv om indbyggerne i de to lande talte samme sprog, var de vidt forskellige i både historie og kulturel udvikling. Koncentrationslejr Mauthausen blev en hovedlejr, der fik mere end 50 udekommandoer eller underlejre i Østrig eller den sydlige del af Tyskland. Fangerne blev udnyttet som slavearbejdere i stenbrud, miner, ammunitionsfabrikker, våbenfabrikker og samlefabrikker for flyvemaskiner.

I januar 1945 rummede lejrkomplekset ca. 85.000 fanger. På det tidspunkt var mere end 300.000 fanger døde af sult og sygdom eller simpelt hen af overanstrengelse.

Lejrene blev officielt drevet af det staslige firma Deutsche Erd- und Steinwerke, der også havde virksomheder i mange andre KZ-lejre.

Det nævnte firma blev ledet af Oswald Pohl, der var ledende medlem af de tyske nazisters terrororganisation SS, som også forsynede KZ-lejrene med vagter og bødler.

Sten fra Mauthausen og andre lejre blev brugt ved opførelsen af monumentale bygninger, hvor Hitlers særlige yndling, krigsforbryderen Albert Speer, var arkitekt.

Den finansielle side af sagen blev varetaget af Dresdner Bank. Om den blev der sagt, at efter den første tank (kampvogn) kommer Dresdner Bank, der profiterede på krigen.

Svend Bachhausen Jensen (billedet) var ved Anden Verdenskrigs begyndelse ledende modstandsmand i den sydvestlige udkant af København. Han blev fanget af Gestapo og var havnet i koncentrationslejren Sachsenhausen ca. 25 kilometer nord for Berlin. En tilfældig SS-officer greb en dag fat i danskeren og puffede ham ind i en kolonne af fanger, der skulle transporteres til KZ-lejren Mauthausen i Østrig. SS-manden skulle have det planlagte antal fanger til at stemme.

På denne helt tilfældige måde endte Svend Bachhausen Jensen i den berygtede KZ-lejr i Østrig.

Mange år efter krigen nedskrev Svend Bachhausen Jensen sine erindringer om fangenskabets. Derfor er det muligt i dag at bringe hans skrift til kendskab for en videre kreds.

Nazisternes rets- og forsvarsløse fanger i koncentrationslejrene (KZ) blev sat til hårdt fysisk arbejde, som dette billede fra KZ-Mauthausen giver et indtryk af. Fangerne blev hovedsageligt sat ind i krigsindustrien.

Det tungeste og mest belastende arbejde i Mauthausen fandt sted i stenbruddene, hvor der bl.a. blev udhugget granitblokke, som senere blev poleret og anvendt ved opførelsen af pompøse ministerier og andre paladser i Berlin.

Øjenvidne beretter om Mauthausen

Det var kun ret få danskere, som stiftede bekendtskab med den nazistiske KZ-lejr Mauthausen. Her beretter Svend Bachhausen Jensen som øjenvidne om sit ophold i den frygtede KZ-lejr.

● Jeg er født i 1904 og har i mit voksne liv arbejdet som maskinarbejder og taxachauffør. Jeg var faglig aktiv, hvilket mine arbejdsgivere ikke var glade for. Mange vognmænd forventede, at vi kørte ud over vores normale arbejdstid – uden overarbejdsbetaling.

En dag, da jeg kørte i garage, kom vognmanden ud og spurgte, hvad jeg skulle der, og jeg svarede, at jeg havde fyraften – ,og så var jeg ikke ansat der længere.

RØDE HJÆLP

I 1932 blev vi opsøgt af Gelius Lund, som arbejdede i Røde Hjælp. Hvor han kendte os fra ved jeg ikke, men jeg tror han havde vores navne fra, at vi havde abonnement på Arbejderbladet. Han spurgte os, om vi kunne huse tyske, antifascistiske emigranter. Og selv om vi kun havde en to-værelses med stort køkken og var to voksne og tre børn, så sagde vi ja. Vi fik en fastboende emigrant, men efterhånden også andre, som de kom. En af emigranterne var blevet legalt tilmeldt hos os.

Alligevel kom fremmedpolitiet en dag og skulle hente ham. Han hed Villy Adams, og jeg sagde som sandt var, at han aldrig havde boet hos os. Jeg bildte dem ind, at han boede i en ungdomslejr nede ad Køge til. Jeg vidste, at han boede hos nogle bekendte af os.

En anden emigrant var rigsdagsmand fra Hamburg, og den tredje var skomager, som senere bosatte sig i Sverige med sin kone og børn.

Min kone, Elisabeth, tog sig meget af vores emigranter. Hun sad tit længe oppe og talte med dem. Engang havde vores fastboende forfærdeligt ondt i maven og nerver på og ville slet ikke spise. Han havde erfaret, at nogle kammerater var blevet pint til døde. Så vi måtte prøve på at holde hans mod oppe så godt vi kunne.

Under stormende jubel og Hitler-hilsen fra hundredtusinder af tilskuere rykkede tyske tropper ind i Wien.

I hælene på militæret fulgte indenrigsminister Heinrich Himmler og hans SS-folk, der straks indledte deres terror.

En anden gang skulle han have en sygeplejerske ud af Frankrig. Så min kone tog ind på politigården og blev i sygeplejerskens sted fotograferet med "forvrænget ansigt" og fik udleveret et pas, som sygeplejersken så kunne benytte.

I 1933 blev jeg medlem af det kommunistiske parti og blev hurtigt draget ind i forskelligt arbejde.

ILLEGALT ARBEJDE

I begyndelsen af besættelsen blev der installeret en duplikator i vores lejlighed, og der var tre kammerater som betjente den. Det var både dumt og farligt.

Børnenes legekammerater i gården sagde altid, når kammeraterne kom for at trykke: "Nåe, kommunistmøde på anden!" Vi lavede mange illegale tryksager. Og jeg husker en aften, hvor jeg kørte med et bundt på cyklen. Da jeg drejede ned ad Nattergalevej fra Hillerødgade, brasede jeg ind i et par mennesker. Da et par betjente var på vej over mod os, måtte "erstatningskrav" hurtigt ordnes, så jeg afleverede i en fart min gode Parkerpen og kom videre.

Vores fastboende emigrant delte ille-

ale opråb ud til de tyske værnemagtssoldater. Disse opråb blev også opbevaret hos os om natten.

På et tidspunkt anså vi det som bedst at anbringe ham hos min mor, som også var dækadresse for Børge Houmann. En enlig, upolitisk dame; det var lige sagen, og desuden flyttede hun også meget.

ARRESTATION

Den 30. november 1943 ringede det på døren. Der var udgangsforbud, men vi lukkede op i den tro, at det var en ung mand, der plejede at hente illegale blade, eller at det var Phillip, et såkaldt "føl", som havde tilladelse til at færdes ude. Men det var ingen af delene.

Det var det "danske" politi. Ind af døren vadede fem store karle – tre af dem var tyskere. De visiterede mig for våben, hvorefter de gennemrodede vores hjem. Men de fandt kun noget mærket gennemslagspapir, som de var meget interesserede i. Da de spurgte, hvor det kom fra, var vores 13-årige søn kvik nok til at sige, at han havde hentet det sammen med en kammerat hos firmaet Boldt, som købte gammelt papir.

købte gammelt papir. "Ja, det var en rask dreng, De har", svarede de. Danskeren skulle hele tiden holde øje med os, men han havde holdt dårligt øje, for min kone sad under hele optrinet på en ny duplikator, som stod skjult under et tæppe på vores køkkenbænk, uden at nogen af dem opdagede det.

På væggen i stuen hang en tegning af Lenin, som min svigerfar havde låvet. Som på kommando kiggede de alle hen på den, og jeg sagde. "at det jo var en klog mand" - hvortil alle straks svarede "jæ".

Den fik dog lov til at blive hængende, men de tog nogle bøger samt mig med til Dagmarhus. Her kom jeg i forhør hos Fock. Da han var færdig med mig, kom jeg i forhør hos Kristiansen, som lignede Satan selv, med det store overbid. Han talte også en del dansk.

FORHØR

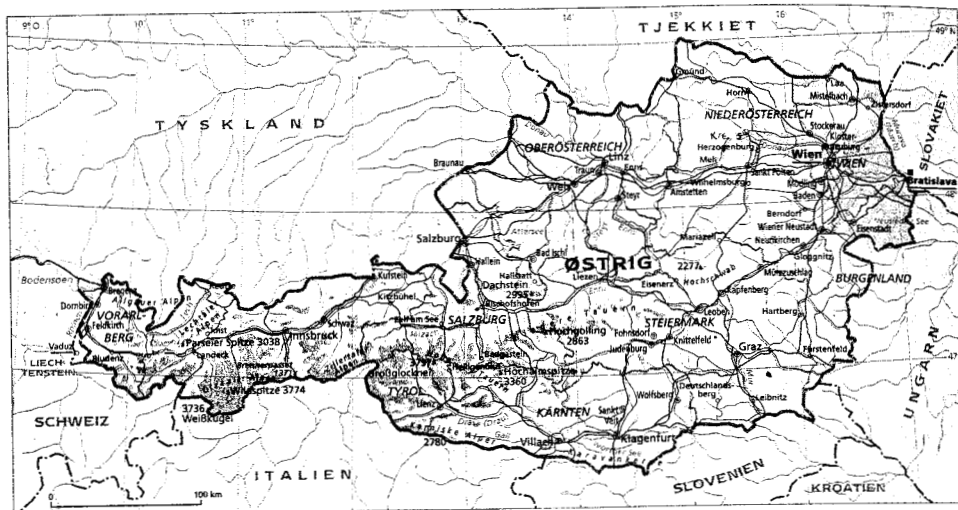
Når Fock ikke var tilfreds med mine svar, gav han mig en i ansigtet, så jeg faldt ned af stolen, hvorpå soldaten der var i rummet, sparkede mig i siden.

I mellemtiden havde tyskerne hentet min kone ind. Hun fortalte dem, at tyskerne ikke var pæne mennesker over for anderledes tænkende mennesker, hvorpå de slog døren op ind til mig og sagde, at "der har De ham". Til mig sagde Fock, at "det skal De komme til at fortryde", og det fulgte mig så under hele min tid i fangenskab. Min kone kørte hjem igen – men skulle møde mange gange til forhør senere. Jeg blev pisket med et tykt tov, så jeg var helt sort på ryggen. Da jeg senere i Vestre Fængsel viste det til en tysk fangevogter, rådede han mig til ikke at vise det til andre.

Samme nat som min anholdelse var de på Dagmarhus kommet i tanke om, at den duplikator måtte findes. Selv om de havde endevendt hele huset, tog de tilbage. Og denne gang fandt de den desværre.

Antageligt vidste de fra en stikker i gården, at vi modtog papir på en trehjulet cykel, så et par dage efter kom de og skulle se alle kældre efter. Vi havde under påskud af, at vi manglede plads til en barnevogn, lånt et kælderrum af en nabo i huset. Der fandt de et stort læs papir og tryksvæerte.

Manden, som havde lånt os rummet, blev afhørt, men han havde ikke

Forbundsstaten Østrig var/er klemt inde mellem hele syv lande, nemlig Tyskland, Schweiz, Italien, Slovenien, Ungarn, Slovakiet og Tjekkiet.

Efter Anden Verdenskrig med alle nazismens skræmmende følger bevarede landet sit tætte tilhørsforhold til Tyskland med dets meget stærkt højreorienterede og udpræget klerikale (katolske) dominans. De østrigske forbundsstater udfolder et selvstyre, der til en vis grad kan sammenlignes med det kommunale selvstyre i Danmark.

kendskab til noget, så han havde ingen interesse for dem.

Efter aktionen kom de grinende ind til mig og sagde "det var vel nok et ordentligt læs". Jeg havde ingen intentioner om at fortælle dem, hvem der havde leveret duplikatoren til mig. Så jeg fortalte dem, at jeg havde fået den af en mand ved navn Palsager. Palsager var forlængst stukket af til Sverige, men det vidste tyskerne desværre også. De sagde til mig, at jeg var en stor løgner. "At lyve, det har jeg lært af tyskerne", svarede jeg dem, hvilket gjorde dem rasende.

VESTRE FÆNGSEL

Derefter kom jeg til at sidde i enecelle i Vestre i 2 1/2 måned. De første 10 dage med håndjern på, som jeg blev ført til forhør med ned af den stejle trappe, hvilket jeg var meget angst for. Jeg kunne jo ikke gribe for mig, hvis jeg faldt, og min balance var meget dårlig. Senere kom en anden fange ind i min celle. Vi talte ikke sammen de første dage, da vi ikke vidste, hvor vi havde hinanden – og det kunne være en stikker.

Jeg erfarede dog, at det var Danmarks Willy" – Willy Olsen.

Jeg måtte ikke få tobak ind, men Willy fik mange pakker. Og vores koner havde ordnet det sådan, at de satte en prik på de pakker fra min kone, som Willys kone så afleverede sammen med hans. Jeg måtte heller ikke skrive hjem. Så besked om mine forhør fik kammeraterne udenfor ved, at jeg skrev på toiletpapir, som blev rullet om en flipstiver og stukket ind i en skjorte på det vasketøj, som min kone afhentede.

Engang var Willy og jeg ovre og få et bad og der lå stabler af aviser, som vi fik besked på, ikke at røre. Da vi gik derfra var vi helt pukkelryggede, og vi gemte aviserne i et hul i muren hvor natpotten ellers stod.

En overordnet fandt dog frem til dem, men vi fastholdt at vi havde fundet dem på WC'et.

Da jeg blev arresteret, holdt tyskerne vagt ved vores gadedør. Min kone fik dog næste dag sneget sig fra dem og advaret en kammerat i Købbyen, som straks nedlagde arbejdet og blev illegalt.

Samtidig fik hun en anden til at gå vagt ved vores bopæl, fordi vi havde inviteret nogle kollegaer til spisning om aftenen.

SIDEBLIK

Som et resultat af Første Verdenskrig gennemlevede Europa ganske store politiske, økonomiske og andre forskydninger. Det østrig-ungarske kejserrige var ligesom det tyske brudt sammen, og en række nye stater som f.eks. Tjekkosllovakiet blev født.

I de lande, der stod som tabere i krigen, opstod der stærke nationalistiske og antijødiske bevægelser, som også skabte fascismen med dens bastante krav om hævn og revanche og med oprettelsen af et privat hjemmевærn med stækt indslag af officerer, der havde deltaget i verdenskrigen. Det var foruroligende, at der i det stærkt katolske og reaktionære Østrig, der ved Versaillesfreden havde fået forbud mod at slutte sig til et Stortyskland, netop skabtes en stærk bevægelse for tilslutning (Anschluss) til den europæiske centralmagt.

De tyske nazister med Adolf Hitler i spidsen fremsatte i deres program krav om sammenslutning af »alle tyskere« i et Stortyskland. Det betød bl.a. Østrigs indlemmelse i Det Tyske Rige. I sit kampskrift »Mein Kampf« krævede Hitler, at Tyskland igen fik en stærk hær, at Tyskland skulle have udvidet Lebensraum (Livsrum) og at Tyskland skulle blive en verdensmagt. Alle tænkende mennesker var klar over, at disse krav kunne kunne opfyldes ved en krig.

I februar 1934 foretog det kristelig-soiale partis fører Engelbert Dollfuss et kup og nedkæmpede socialdemokraterne, der havde sat sig til modværge, ved regulære kampe med anvendelse af bl.a. svære maskingeværer og artilleri, i Wiens gader. De socialdemokratiske ledere blev arresteret og henrettet.

Herefter var Østrig et fascistisk diktatur. Knap et halvt år efter kuppet forsøgte nazisterne at tage magten i Wien. Herunder blev Dollfuss dræbt i juli 1934. Hans efterfølger Kurt Schuschnigg gik nølende med

til efter krav fra Hitler at udnævne den førende østrigske nazist Seyss-Inquart til indenrigsminister.

Kun en uge senere erklærede Hitler, at Tyskland ikke længere ville finde sig i undertrykkelsen af 10 millioner tyskere uden for landets grænser.

I et ultimatum den 11. marts krævede Hitler, at Østrig skulle give magten til nazisterne. Da England og Frankrig tilslutning fra USA ikke ville love støtte til Østrig, gik Seyss-Inquart af.

Under kodenavnet »Otto« marcherede den tyske 8. armé ind i Østrig ved dag gry den 12. marts og okkuperede landet. De tyske tropper blev modtaget med blomster, og sent om eftermiddagen ankom Hitler til sin fødeby Linz som en triumfator, der blev hyldet med begejstring af store menneskemængder.

Få uger efter blev der holdt en »folkeafstemning« om tilslutningen til Tyskland og Hitler, hvor nazisterne udråbte sig som sejrherre med et stemmetal på 99,7 procent (!) af vælgerne.

Mange østrigske politikere, katolske og protestantiske religiøse ledere accepterede okkupationen med den begrundelse, at den var sket ublodig. Det gjaldt også en række socialdemokratiske ledere, mens andre gik ind i den aktive modstandsbevægelse, der opstod spontant.

Hitlers »indenrigsminister« Heinrich Himmler drog i spidsen for en flok af sine SS-folk til Wien. I løbet af få timer arresterede de over 70.000 østrigske antifascister og spærrede dem inde i interimistiske koncentrationslejre.

Ligesom i Tyskland blev Østrig senere dækket af et fintmasket net af KZ-lejre, bl.a. den berygtede lejr Mauthausen.

Som et led i undertrykkelsen blev knap en halv million østrigere, først og fremmest jøder, venstreorienterede politikere og fagforeningsfolk frataget stemmeretten. Det var ca. 10 procent af samtlige vælgere.

Efter indlemmelsen fik Østrig navneforandring til provinsen Østmark (Østmark). De østrigske nazister kom til at spille en meget stor rolle i det tyske terrorapparat som Gestapo, SS-korpset og Einsatzkommandoerne. Mange kom til at indtage høje poster og deltog ivrigt i Hitlerregimets forsøg på at underlægge sig Europa under Anden Verdens

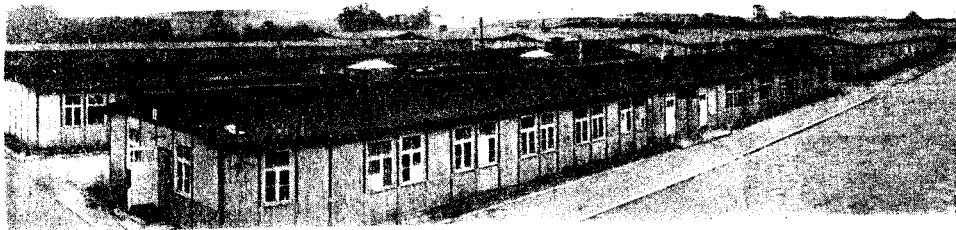
Den østrigske stormagter og landsforræder Seyss-Inquart sammen med naziføret i Wien efter landets indlemmelse i Tyskland.

krig. Her skal blot nævnes Adolf Eichmann, der forestod den systematiske og industrielle udryddelse af jøder.

Østrig blev med ganske store ofre befriet af Sovjetunionens Røde Hær, og landet blev (ligesom Tyskland) inddelt i fire besættelseszoner, hvor de fire stormagter Sovjetunionen, Frankrig, Storbritannien og USA var repræsenteret. Efter forhandlinger og overenskomst med besættelsesmagterne genvandt Østrig sin fulde suverænitet i 1955. Det nye Østrig lovede at opretholde »evig« neutralitet og har spillet en vigtig rolle som brobygger mellem øst og vest. Ligesom andre tidligere tyskokkuperede lande som f.eks. Danmark undlod Østrig efter krigen at foretage noget egenligt opgør med nazismen.

Her skal det erindres, at Sovjetunionen, USA og Storbritannien i den ganske betydningsfulde Moskva-deklaration fra 1943 lovede at befri de lande, der havde været offer for tysk okkupation, herunder Østrig og Danmark.

Det er bemærkelsesværdigt, at der i Østrig blev organiseret en meget omfattende og stærk modstandsbevægelse, som bl.a. oprettede store partisanafdelinger, der med våben i hånd bekæmpede de tyske aggressorer.

Kriegsgefangene sowjetische Soldaten, Offiziere und Zivilbevölkerung	
	32 180
Polen	30 203
Ungarn	12 923
Jugoslawen	12 890
Franzosen	8 203
Spanier	6 502
Italiener	5 750
Tschechen und Slowaken	4 473
Griechen	3 700
Deutsche Antifascisten	1 500
Belgier	742
Österreichische Antifascisten	235
Holländer	77
Staatsbürger der USA	34
Luxemburger	19
Englender	17
Staatsbürger anderer Länder und Staatenlose	3 319

Fra sommeren 1938 indtil befrielsen i 1945 var der indespærret ca. 335.000 personer af begge køn i Mauthausen og dens udekommandoer.

Tabellen viser antallet af døde, i alt 122.767 krigsfanger, modstandsfolk og civile fra 15 lande. Til dette tal skal retfærdigvis tillægges 3319 'statsløse'.

ELISABETH

Jeg holdt kontakten med de aktive kammerater vedlige, selv efter de hårde forhør på Dagmarhus. Jeg fik på socialkontoret tildelt 17 kroner om ugen til fire mennesker – tre store børn på 12, 14 og 15 år, og ellers ingen hjælp.

På socialkontoret havde vi en assistent, som vi kaldte "nazisten" – en hr. Larsen, som frækt fortalte min kone, at jeg bare kunne have passet mig selv. Efter krigen blev hr. Larsen meget fidel.

Jeg tog alt det arbejde, jeg orkede, på et rengøringskontor. Det var det mest strenge, såsom tæppebankning og kakkellovnsudsugning.

Trods det mødte jeg mange forstående mennesker og afleverede illegale materialer der. Jeg fik solgt mærker, så vi kunne købe en ny duplikator til kammeraterne.

Kun et sted skulle jeg passe på. Jeg blev sendt ud til en direktør Hansen ved Søborg mose. Da jeg trådte ind i stuen var det første der blev vist mig, et meget stort billede af en soldat i en overordnet uniform. Direktørfruen fortalte, at det var hendes søn, der var faldet på Østfronten. Så var jeg ad-

varet og kom der ikke mere. Anderledes gik det et andet sted, hos en restauratør i Griffenfeldsgade, hvor jeg frækt afleverede materialer. Han sagde, at jeg hver dag kunne komme og hente middagsmad til mig og børnene. Det havde jeg imidlertid ikke tid til – jeg havde nok at rive i.

SVERIGE

Jeg fik aldrig besøgstilladelse til Vestre Fængsel. En nat blev vi ved tre-tiden hentet i en lille sort folkevogn. Jeg vidste ikke hvorfor eller af hvem, men vi skulle til Sverige. Det var den 23. marts 1944.

Jeg tror, at det må have været en eller anden tysker, som vidste, at der forestod mig noget. Det var en meget kold nat, og til alt uheld var der ild løst i Nyhavn. Så vi blev sat af i Bredgade, lige over for de patruljerende tyskere – hundefrysende og bange.

Efter en times tid eller halvanden blev vi igen hentet og kom sammen med 17 unge ned i det allernederste af en båd, der sejlede med Ramløse vand.

Et ungt ægtepar fik udleveret en pille til deres spædbarn, så det ikke græd, når tyskerne kom om bord. Vi hørte deres støvletramp deroppe, skønt der

var stablet en masse kasser med flasker hen over os. Det tog ni timer at komme over Sundet. Uden for tremilegrænsen ved Hven blev vi taget over i en svensk båd, hvor vi fik chokolade og appelsiner. Vi skulle stadig blive i lastrummet, så tyskerne, der sejlede omkring, ikke så os. På det tidspunkt var alle flygtningene meget søsyge, og der blev udleveret brækposer. Jeg var ikke søsyg, så jeg tog hele tiden imod fyldte poser og smed dem over rælingen. Besætningen hjalp naturligvis også med.

Min søn havde i julegave fået en fodbold, som han var meget glad for, og han fik derfor lov til at tage den med over.

Da vi i den første båd ikke kunne komme på toilettet, lukkede vi luften ud af bolden, så den buede. Så kunne vi på omgang stikke den ind under os og hælde afføringen ud på gulvet. Vi kunne ikke rejse os op, det var der ikke plads til.

Da vi så kom til Malmø, var sønnen så ærgerlig over den ødelagte og stinkende bold, at han sparkede den i vandet. Der røg den glæde.

TYSKLAND

Elisabeth og børnene var nu i Sverige, og jeg blev efter fire måneders ophold i Vestre fængsel sendt til Hørsørød-lejren.

I juni 1944 blev jeg sendt til Tugthuset i Dreibergeren, i august videre til fængslet i Güstrow og i oktober videre til Sachsenhausen.

KOMMANDO KLINKER

Jeg blev skilt fra mine kammerater i Sachsenhausen og kom til Kommando Klinker, der egentligt hed Klinkerwerk og var en skovlejr, der ligger ved Lehnitz-Schleuse, ca. tre kilometer fra hovedlejren.

Den blev startet i 1938 med ca. 2000 fanger, der hver morgen marcherede til kommandoen, hvor SS byggede et kombinat for Deutschen Erd- und Steinwerke GmbH. Og dette blev efterhånden udvidet til en hel række virksomheder, der alle arbejdede for den tyske rustningsindustri.

Senere byggede man også fangebaracker for at kunne sætte produktionen op, og den var nu en selvstændig udekommando under Sachsenhausen, hvor der til stadighed var ca. 5000 fanger. Disse fanger gik til efterhånden under de frygtelige arbejdsforhold, og der kom nye

fanger fra hovedlejren. Det var kort sagt en tilintetgørelseskommando.

PÅ REVIER'ET

Efter at have arbejdet her i tre uger blev jeg så syg, at jeg blev overført til Revier'et i hovedlejren. Da jeg var ved at blive rask, hjalp en russisk læge mig over på en Schonungsblock, hvor jeg kom til kræfter. Jeg arbejdede nu med tanken om, hvordan jeg skulle få mig organiseret over i norskeblokken til de andre danskere.

Så kunne jeg komme på et arbejde med dem og slippe for at komme tilbage til Klinker.

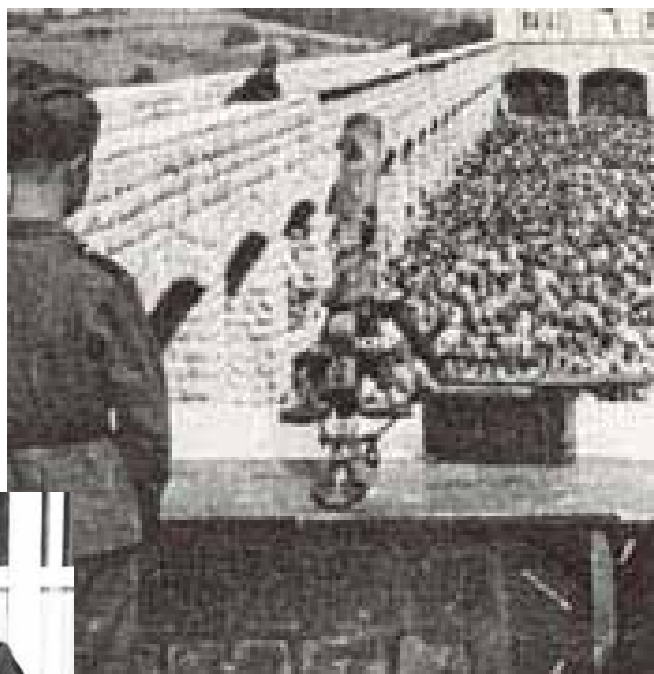
Det var efterhånden blevet den 6. februar 1945. Jeg tog et stykke spegepølse, et stykke ost og en pakke tobak fra min Røde-Kors-pakke og gik til blockalteste. Jeg gav ham disse ting, og efterhånden nåede jeg i samtalels løb frem til, at han ville skaffe mig over til mine kammerater i norskeblokken. Han lovede mig, at jeg ville komme derover, og mit humør steg nogle grader. Den 8. februar blev jeg om formiddagen kaldt over til blockschreiber som sagde til mig, at det nu var i orden og at jeg samme aften ville blive rykket tilbage til norskeblokken. Men det skulle komme til at gå anderledes.

MEN DET GIK ANDERLEDES ...

Da klokken var 12, sad jeg og snaktede med et par kammerater, og i det samme kom blockalteste farende ind ad døren, helt ophidset og råbte: "GENERALAPPEL!"

Jeg spurgte en gammel polsk fange, hvad det var. "Jeg ved det ikke", svarede han, "men de er blevet helt tossede i den sidste tid, og krematoriet ryger dag og nat. Vi må se at komme ud."

Block'en blev hurtig tømt, og vi gik over på appelpladsen, hvor den ene kolonne efter den anden kom marcherende. Efter at alle var kommet på plads, kom der en højtstående SS-officer og så på os. Derefter blev vores numre noteret af en schreiber, og vi fik nu ordre til, at gå tilbage til vores Block og hente vores ejendele. Herfra gik turen over til en afspærret Block. I denne Block boede vi nogle dage under vanskelige forhold. Vi var stuvet sammen som dyr, og skulle man op om natten, måtte man gå hen over de andre, som lå på gulvet. Ikke en tomme af gulvet kunne man se, alt var belagt.

Herover udsigt fra et typisk vagttårn i Mauthausen. Fra lignende tårne med vagter, projektører og maskingeværer blev fangerne overvåget døgnet rundt. Til venstre portræt af den nidkære SS-kommandant i den store koncentrationslejr i årene 1939-45, Franz Ziareis.

I kolonnen var vi fire-fem nordmænd og jeg, og vi var nu klar over, at vi skulle på en transport. Vi fik sendt bud ud i lejren til vores kammerater om at redde os ud af dette helvede. De arbejdede også på højtryk, men det var forgæves. Selv Schreiber (skriver=fangekontorist), som vi normalt kunne tale os til rette med, kunne ikke udrette noget for os, så vi måtte finde os i vores skæbne.

Det var blevet den 13. februar, og da jeg vågnede, så jeg, at remmen om min Røde-Kors-pakke var skåret over, og der var stjålet en dåse svinekød og noget jordbærmarmelade. Jeg sendte ham, der havde organiseret dette, en medlidende tanke, da jeg vidste, at han ville redde sig et frygteligt mavebesvær oven på dette måltid.

Klokken var vel hen ad ni, da der blev skreget: "Aufstehen, antreten!" Vi styrtede ud på pladsen og tog opstilling. Da vi var klar, marcherede vi ud på appelpladsen, hvor vi sluttede op i en stor kolonne, og bagfra sluttede mange andre til. Kolonnen marcherede mod lejrens udgang, og jeg tænkte: "Hvad nu?" Igen ud i det uvisse. Den samme usikkerhed, hver gang man skal ud på transport.

Lige uden for lejrapporten styrtede en fange død om, men vi stoppede ikke op for det.

"Los, los", råbte SS'erne. Og vi gik videre. Lange, lange rækker af tynde, blege og lasede mennesker. Jeg vil tro, at vi var nogle tusinde. Jeg var sammen med nordmændene, og vi var de eneste skandinaver i kolonnen. Vi snakkede lidt sammen, og vi nærmede os en jernbanelinje, hvor der holdt en lang togstamme af kreaturvogne. Pludselig råbte den ene nordmand: "Nordmænd, vi holder sammen!"

Han fortalte mig senere, at når der var skandinaver imellem, så kunne det jo være, at de tog os ud. Men han blev hurtigt overbevist om noget andet, for den SS'er, som gik i vores nærhed, svarede omgående: "Ja, hold I bare sammen, I skal nok få brug for det."

Vi kom hen til godsvognene, og der blev råbt, at der skulle være 80 i hver vogn. Der blev et mindre slagsmål med skub og puf, men vi kom op i en vogn, hvor det viste sig, at vi var 88 fanger og tre vagtsoldater.

"Himmel og hav", tænkte jeg, "nå, vi skal vel kun køre en time eller to, så det går nok". Men om forladelse.

I de tyske KZ-lejre opretholdtes for et syns skyld begrebet 'sygehus' eller lignende. Men hvis en fange blev ramt af sygdom, var han/hun faktisk dødsens.

Der var småt med sengeplads, medicin og forbindsstof, og 'lægerne' var som regel velmenende humane fanger. Derfor store ligbunker.

blev en længere tur på fire dage og tre nætter, hvor vi kørte frem og tilbage, frem og tilbage, så holdt vi stille, så frem, så tilbage. Og uden mad, vand og næsten ingen søvn, og vores nødtørft måtte vi forrette i en blikdåse, som vi prøvede at kaste ud af en sprække i vognen. Resultatet blev, at det meste blæste tilbage i ansigtet på os.

MAUTHAUSEN

Den 16. februar ankom vi til en lille station, der hed Mauthausen. Da lugerne blev slået fra, lå der fire døde i vores vogn.

Under skrigen og skrålen blev vi jaget og opstillet i lange rækker, og så begyndte vi at marchere mod lejren.

På alle sider af kolonnen gik SS-folk med deres maskinpistoler rettet mod os, mens andre morede sig med at slå løs på os med deres geværkolber eller ridepiske, alt imens de råbte: "Los, los!" Da vi havde gået et stykke, var der nogle af fangerne, som fik øje på en vandrende, der løb ved siden af vejen. De styrtede sig straks over den og begyndte at drikke af det beskidte vand, alt imens SS'erne slog løs på dem. Under hele dette skuespil stod

byens indbyggere tavse og så til. Efter ca. en times march i et meget bjergigt terræn ankom vi til selve KZ-lejren Mauthausen. Vi stillede op inde på appelpladsen og så begyndte ventetiden. Ingen vidste noget. Men her stod vi altså i flere timer og frøs. Jeg tror, at der var 12–14 graders kulde.

En af de første jeg kom i snak med var fra lejrpolitiet. Han fortalte, at jeg lige så godt kunne aflevere alt, for det blev alligevel konfiskeret, når vi kom frem til modtagelsen.

Jeg fik nu travlt med at dele ud, blandt andet havde jeg noget fedt, et halvt rugbrød og et stort stykke flæsk. Så glæden var stor blandt de fanger, der nåede at få lidt. Nogle havde ikke smagt fedt eller flæsk i flere år. Og mit rugbrød var da noget, der mættede i stedet for det tyske erstatningsbrød.

"MODTAGELSEN"

Imens kom vi så et par skridt fremad, og da der var gået et par timer, var vi kommet frem til en stor bygning, og der så jeg noget, der nok kunne få en til at blegne.

Et stykke fra os stod nogle fanger, andre lå på jorden og vred sig – alle sammen splitter nøgne. Jeg fik senere

at vide, at disse ulykkelige fanger tre gange i løbet af natten havde været nede under den kolde bruser og så igen ud og stille op i fri luft. Om morgenen var de alle døde, og tyskerne kunne så i sandhedens navn skrive i protokollen: Død af lungebetændelse. Klokkeren var efterhånden blevet 17, og vi var kommet et stykke længere frem. Vi fik ordre til at smide alle vores ejendele og de klude, vi havde på. Jeg beholdt nu mit undertøj på i det forfængelige håb at kunne snyde mig igennem med det. Så kom vi ind i bygningen, som viste sig at være en badeanstalt. Jeg gemte mit undertøj bag en radiator, og vi gik nu videre og vi måtte passere en mand, der sad på en stol. Han kiggede på hver enkelt af os, og jeg så, at han havde et stykke trækul i hånden, som han brugte til at give nogle af fangerne et kryds på ryggen med. Senere gik det op for mig, at disse fanger, som fik dette kryds, var udtaget til øjeblikkelig tilintetgørelse.

Vi gik så hen til en anden fange, der undersøgte, om vi havde ringe på, hvorefter vi blev klippet skaldet og barberet både her og der, og så gik turen ind under bruseren.

Da vi gik derfra, blev jeg, våd som jeg var, iført et par shorts og en pyjamasjakke, og vi fik udleveret et par bade-tøfler. Her lykkedes det mig at komme over til radiatoren, hvor mit undertøj var gemt, men det var og blev væk – den fidus havde nok været prøvet før.

Nu drejede tankerne sig om mine støvler, som jeg havde bedt en tysker om at gemme for mig. Det var et par dejlige militærstøvler, som en kammerat i Sachsenhausen havde »organiseret« til mig fra militærets skomagerværksted.

Herfra blev vi ført ud på pladsen, og klokken var blevet mange, for det var efterhånden bælgmørkt. Men det gik videre fremad, og vi var nu i en ny block, hvor vi blev indskrevet, hvilket også tog en rum tid. Så det blev hen ad morgenen, inden jeg kunne finde en plads, hvor jeg kunne sove. Pludselig var der en, der kaldte på mig. Det var tyskeren med mine støvler. Sikken et held, og han havde også fundet et sted, hvor vi kunne sove. Det var et lille værelse, der allerede var overfyldt, men der var en smule ro, så vi faldt hurtigt i søvn.

Vi havde vel sovet et par timer, da jeg blev vækket af en forfærdelig råben og skrigen. Det var tyskerne, der var

ved at sortere fangerne til de forskellige blocks, og også dette tog lang tid. Det blev hen ad middag, før jeg sammen med en halv snes andre fanger blev ført over til en træbarak, af en tysker.

BLOCK'EN

Det var en isoleringsbarak (på tysk Block), og et stykke fra den var der et højt plankeværk, så der på denne måde var skabt en smal gård.

Ind- og udgangen var den samme, så den blev benyttet af fangerne hele døgnet rundt.

Efterhånden var klokken blevet 16, og nogle fanger kom med nogle store bøtter. Det var altså ved at være spisetid. Fangerne begyndte derfor straks at mase sig frem for at være blandt de første, der fik udleveret suppen. Men en fem-seks overfanger fik hurtigt orden i rækkerne ved hjælp af deres piske og knipler, som de brugte hensynsløst.

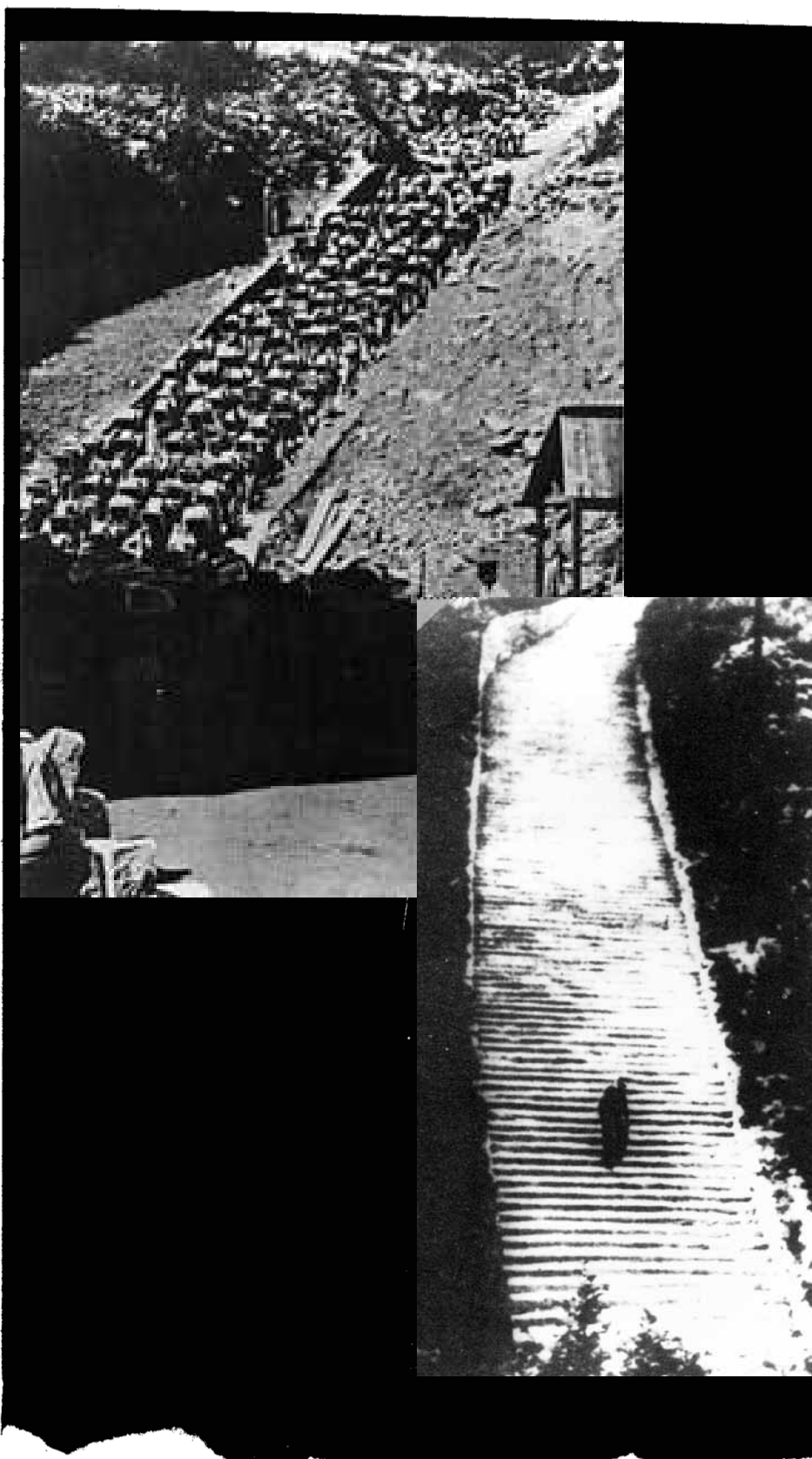
Det, som jeg før kaldte en skål, viste sig nu at være en gammel, hankeløs kasserolle, og der var ikke engang een til de halve af os. Suppen, som de kaldte det, hvad var det for noget? En halv liter varmt vand med lidt grønt i – enten det var græs eller blade. Jeg ved bare, at jeg slugte det hurtigt, for det var nu fem døgn siden, jeg havde fået noget varmt og flydende.

Da der var gåey en times tid, blev vi jaget ind i Block'en – det var sovetid, og vi nye fanger fik anvist en køje. Tre i hver, to i den ene ende og en i den anden. Resten af fangerne, omkring halvdelen af Block'ens indvånere, skulle sidde på gulvet ind imellem benene på hinanden og lægge armene på ryggen af den foransiddende. Således skiftede vi: Den ene nat i køje – tre mand, og den næste nat sov vi på gulvet. Det var et helvede.

NUMMER 132.033

Da jeg havde været i Block'en i to dage, fik jeg udleveret et par benklæder og en jakke, og så fik jeg et nummer. Det bestod af et tyndt stykke ståltråd og en blikplade, som jeg fik om håndleddet – nummer 132.033.

Det var nu mit eneste kendetegn, hvis jeg skulle dø. Jeg fik den med hjem til Danmark, og jeg tror, at det er den eneste, der findes. Jeg har i hvert fald aldrig hørt om eller set andre danskere med en sådan.

Dødens trappe. Det var det navn, som fangerne i Mauthausen brugte om de stejle 186 trappetrin, de måtte slæbe tunge stenblokke op ad.

Der var tale om udsøgte stenblokke, som Adolf Hitler og hans yndling, arkitekt og rustningsminister Albert Speer ville anvende ved opførelsen af de planlagte prangende nazi-paladser.

Et ukendt antal fanger fandt døden på denne trappe. Det var let for en SS-mand at give en afkræftet fange, som han havde sig gal på, et let puf, hvorefter fangen styrtede i dybet.

De slebne, røde granitblokke blev efter krigen sovjetisk krigsbytte og blev transporteret til Moskva, hvor de kan ses på hovedstrøget i Moskva, Gorkij-gaden.

I dagene omkring den 1. maj 1945 ændredes situationen i Mauthausen sig afgørende. Mange SS-folk, der frygtede en måske forskrækkelig ende, tog hovedkuldflugten.

Fangernes internationale modstandskomite med illegale, dårligt udrustede militærstyrker under den sovjetiske general Pirogov og den østrigske oberst Cadré overtog lejrens ledelse.

Edelmann, som jeg traf i lejren. Men han fik ikke sin med hjem. Da jeg havde boet i isoleringsblokken i tre dage, blev jeg flyttet over i Block 30, men her var endnu værre.

Blockälteste (barakformanden) var en pyntedukke med dejligt varmt tøj og altid flotte, nypudsede ridestøvler. Der blev sagt, at han havde været lagerälteste i Auschwitz, og det siger jo mere end mange ord om manden.

Om morgenen klokken halv fem blev vi purret ud, sæbe og håndklæde fandtes naturligvis ikke, og tre-fire gange om ugen var vandet frosset, så vi måtte vaske os i sne og tørre os i jakken. Når dette var overstået, gjaldt det om at komme først og finde en kammerat. Så stillede vi os op ryg mod ryg, lidt efter lidt voksede kredsen, og på den måde følte vi, at vi fik lidt varme. Således stod vi til middag, så fik vi en portion af den omtalte suppe, og efter denne gjaldt det igen om at komme ind i kredsen for at skaffe sig følelsen af varme.

Ved tre-tiden stillede vi op til appel, og efter en halv times ventetid kom der en SS-mand, der talte os op -- det var i øvrigt en parodi, da flugt var en umulighed.

Bevæbnede modstandsfolk besatte en række landsbyer i lejrens nærhed og forhindrede derved eventuelle modangreb fra SS-folkenes side. På billedet ses en fange, der med maskingevær bevogter en bro over Donau. I selve lejren tog modstandsfolkene fat på at fange tilbageværende SS-folk, og det kom til blodige sammenstød. Der kom desværre til at koste mange modstandsfolk livet.

En ny transport var ankommet og ventede på at blive desinficeret. Denne ventetid varede timer.

Nogle gange fandt SS'erne på at kontrollere, om vi var rene -- særlig i hovedbunden, hvad der jo ikke var nogen der var. Og så begyndte det vilde, idet Stubenälteste (stueformanden) for over de udpegede med slag og spark.

Når appellen var overstået, fik vi lov at komme ind i Block'en, og her fik vi et lille stykke rugbrød og en lille klat margarine, og så var det sovetid. Det var noget af det værste, jeg havde oplevet i min fangetid i Tyskland.

SOVETID

Jeg ved, at det er umuligt at genfortælle, så det kan genopleves med de rædsler og råheder, der foregik under dette skuespil, men jeg vil alligevel prøve at skildre vor "gåen i seng". Der fandtes ingen køjer i vores Block, for så kunne der kun være en tredjedel eller fjerdedel af fangerne, der fandtes. I stedet blev der så på tværs af Block'en lagt madrasser ud i fire rækker, og vi stillede op i otte rækker, sådan at hver kammerat i første række stillede sig op i den ene

side af Block'en med næsen trykket ind mod Blockvæggen. Den næste pressede sig tæt op mod denne første række, og sådan forsatte opstillingen til sidste mand var presset op i rækkerne, alt imens pisk og slag haglede ned over fangerne, hvis der var det mindste hul i rækkerne. Men også det blev overstået, og Blockälteste og de øvrige prominente blev på et eller andet tidspunkt træt af legen, og pludselig lød der et brøl, som var tegn til, at vi måtte tage madrasserne i brug. Og det slagsmål, der nu opstod, kan kun gennemleves i tankerne, men der skulle være fire på hver madras, og dette var alene matematisk umuligt. Men ved at presse sig på siden ned mellem hinanden, skiftevis hoved mod tæer, hoved mod tæer, så det ud, som om det lykkedes. Selv sardiner i dåser har overflod af plads i forhold til det, vi oplevede.

Pludselig blev lyset slukket, og nu foregik den rigtige kamp, idet store og kraftige fanger simpelt hen lagde sig om på ryggen og sov, enten de så lå hen over deres kammerater eller plantede deres snavsede fødder i hovedet på dem i den anden ende.

Vi oplevede, at en fange en nat havde knust ansigtet på en medfange med sin sko bare for at skaffe sig plads. Det var ganske ubeskrivelige forhold, og hvordan skulle man holde det ud i længere tid?

OM JEG VAR DANSKER?

En dag stod jeg og snakkede med en medfange, som jeg senere fik at vide hed Carl Springer, og som var læge. Han havde tilbragt flere år i forskellige koncentrationslejre, og der var blevet tilbudt ham store stillinger, hvis han ville være loyal mod dem, hvad han altså ikke ville give løfte om. Da han hørte, at jeg var dansker, blev han meget forbavsset og udbrød: "Jamen, du er dansker, hvordan er du kommet her?" Jeg svarede ham: "På samme måde som du, det er vel det samme." "Nej", svarede han, "det er ikke det samme, det er noget andet med dig", og han tilføjede, "dette er en tilintetgørelseslejr!"

Hertil svarede jeg, at det troede jeg ikke på. Men tiden viste, at han havde ret. For nogle dage senere kom der en polsk læge ind i Block'en og spurgte, om der var nogen, der ville til læge, og da jeg led af stærke nervesmerter i mine ben, meldte jeg mig og blev

sammen med nogle af mine medfanger samlet i et hjørne af Block'en. Mens jeg stod og ventede og grublede over, hvorfor de blev ved med at spørge, om der ikke var flere syge, fik jeg øje på Carl Springer, der stod hovedrystende og stirrede på mig.

Der er vist noget galt, tænkte jeg, men i det samme kaldte en polsk læge på mig. Han stillede mig forskellige spørgsmål, og da han kunne høre, at jeg ikke var tysker, spurgte han mig om min nationalitet. Jeg svarede, at jeg var dansker. Men nu blev han ophidset og råbte: "Idiot! Skrub a!"

Jeg måtte gå tilbage i rækkerne, og lidt senere kom Carl Springer hen til mig og sagde, at det var en krematoriumstransport. Og jeg forstod nu, hvorfor han havde stået og rystet på hovedet. Han havde jo flere års erfaringer i den slags. Senere har jeg fået fortalt, at tyskerne i Mauthausen, for at skaffe plads i hovedlejren til de forskellige udekommendoer, der kom tilbage, fordi de allierede rykkede frem og befriede lejrene, tog 50 fanger i hver Block og sendte dem direkte i gaskammeret.

8. MARTS 1945

Det var efterhånden blevet den 8. marts og klokken var cirka fjorten. Jeg sad og snakkede med en tysk kammerat på gulvet, da der kom en fremmed Schreiber ind i Block'en og råbte mit navn op.

Mon der skulle være en pakke til mig, tænkte jeg. Håbet om at få en pakke havde endnu ikke forladt mig. Jeg fik besked om at tage mine støvler på, og jeg fik udleveret min ration rugbrød og et stykke leverpølse, og så gik jeg med Schreiberen, men forinden nåede jeg da at vinke farvel til mine kammerater og medfanger.

Jeg var klar over, at da jeg fik mit brød og pølse, kom jeg ikke tilbage igen. På vej gennem lejren spurgte jeg ham om, hvad der nu skulle ske, og han svarede, at jeg skulle vist løslades. Hertil bemærkede jeg, at det var nok løgn. Han sagde så, at han kun vidste, at jeg skulle op til Sturmbannführeren, og oppe på hovedgaden uden for Schreibstube gjorde vi holdt, og her stod også nordmændene, og vi fik nu travlt med at spørge hinanden, men ingen vidste noget.

En anden Schreiber fortalte, at vi skulle flyttes til en anden lejr, hvor der

Name des Bes. <i>W</i>		Konzentrationslager Mauthausen/Gusen	
int. Anruf		Ff. Dienst	
Aufgenommen Tag Monat Jahr Zeit		Raum für Eingangskontrolle <i>Mauthausen</i>	Befördert Tag Monat Jahr Zeit
von durch		<i>Schreibstube</i>	an durch
Ff. Nr. <i>11</i>		Fernschreiben	
Beförderungszettel			

*Kom einem gewissen Häftling
vird mitgeteilt, daß sich in Mauthausen
kein 74 befindet (begegnet sich
74 (valentiniens Besetzung) jenseits
der Donau, bei einer Leiche von
anfang, daß die Fahne auf dem davor
selbst im Lager verbleibt. Weitere Schritte
wird erbeten, die unheimlich ist, von
anderen (Führung mit amerikaner-
nen aufzukommen.)* *JL*

*Ling
18 R*

Schreibstube

Den illegale modstandsledelse i Mauthausen etablerede omgående en meldetjeneste. Det viste telegram oplyser, at der ikke mere findes SS-folk i lejren, men

at de findes på den anden side af Donau. Der er truffet foranstaltninger til at sikre, at færger forbliver på den side af floden.

kun var nordmænd og danskere, og dette var selvfølgelig en dejlig meddelelse, så vores humør steg nogle grader. Da vi havde stået en halv times tid, fik vi besked om at gå tilbage til vores Block, da Sturmbannführeren ikke havde tid til at tale med os. Jeg blev så fulgt tilbage til Block'en af Schreiberen.

Men der gik kun få timer, så blev nordmændene og jeg vækket, og vi fik udleveret et stykke brød, som vi straks satte til livs. En overfange førte os nu over i badet, hvor vi fik et bad. I mange dage havde vi levet i snavs og lus, så det var en ren fornøjelse at blive vasket ren. Vi forlod badet og kom ind i et andet rum, og der lå det tøj, vi havde været ovre at prøve.

Vi fik nu travlt med at komme i tøjet, og sikken en fornemmelse: nyvasket, nybarberet og rent tøj fra inderst til yderst. Det var simpelt hen vidunderligt.

Og alt imens dette skete kom Sturmbannführeren. Han hilste fidelt på os og spurgte, om vi havde fået noget at drikke. Det havde vi naturligvis ikke, så han gav et par fanger besked om at hente noget kaffe til os, men der skulle være sukker i. Sukker! Hvad var

meningen? Det var første gang, vi skulle have kaffe med sukker. Vi fik nu kaffen og drak den, hvorefter vi forlod denne bygning, og uden for mødte vi nogle fanger, der bar bærer. Det viste sig at være norske fanger, der var så medtagne, at de måtte bæres ud af lejren. De var tynde og blege, og jeg havde opfattelsen af, at de var gennemsigtige, så jeg kunne se lige igennem dem. Fangerne stillede nu bærerne fra sig og gik deres vej, og nu måtte vi andre tage bærerne. I gik hen mod en port.

Sturmbannführeren og et par SS'ere gik ved siden af os. Vi forsatte gennem porten og hen ad vejen, som førte os ud i et stort åbent terræn. En af nordmændene udbød nu, at så var det alligevel rigtigt, hvad han havde hørt, idet han pegede ud i terrænet.

SVENSKKE RØDE KORS BUSSER

Af nysgerrighed skulle jeg naturligvis også se, og foran os holdt et par store busser og et par mindre biler, alle påmalet med svensk Røde Kors' mærker og det svenske flag. Nu vidste vi, at det var rigtigt, og det var et pragtfuldt syn. Vi var på vej ud af helvedet.

Henne ved bilerne stod der nogle svenske lotter sammen med nogle svenske Røde Kors-officerer samt et par civile mænd, der viste sig at være "danskere", der var ansat af Gestapo. Den ene af disse "danskere" gjorde os opmærksom på, at al samtale med svenskerne skulle foregå på tysk, og hvis der ellers var noget vrøvl med os, ville vi blive sendt tilbage til lejren.

Et øjeblik efter steg vi ind i busserne og fandt en plads. Lidt efter kom chaufføren med en række Røde Kors-pakker, som vi fordelte imellem os. Og nu fik vi travlt med at åbne pakker, og hvilket syn! Først to pakker Lucky Strike og tændstikker neden under – så, nå nej, først en smøg! Og det var himmelsk. Den blev røget på et øjeblik, og så dykkede vi ned i pakken igen og fik fat i knækbrød, flæskeskød, sardiner, syltetøj og tømælk, og vi spiste – nej, vi åd, alt imens vi snakkede, snakkede...

Min nabo var en gammel skolelærer, som hele tiden sagde: "Det er ikke til at forstå, at det er virkelighed"

Ja, vi spiste, røg, spiste, snakkede og røg, og imens kørte vores bus med stærk fart ad de østrigske landeveje. Vi kørte hele dagen, men ved 17-tiden var det slut, her gjorde vi holdt uden for en skummel KZ-lejr, som viste sig at være Dachau, den berygtede mor-derlejr.

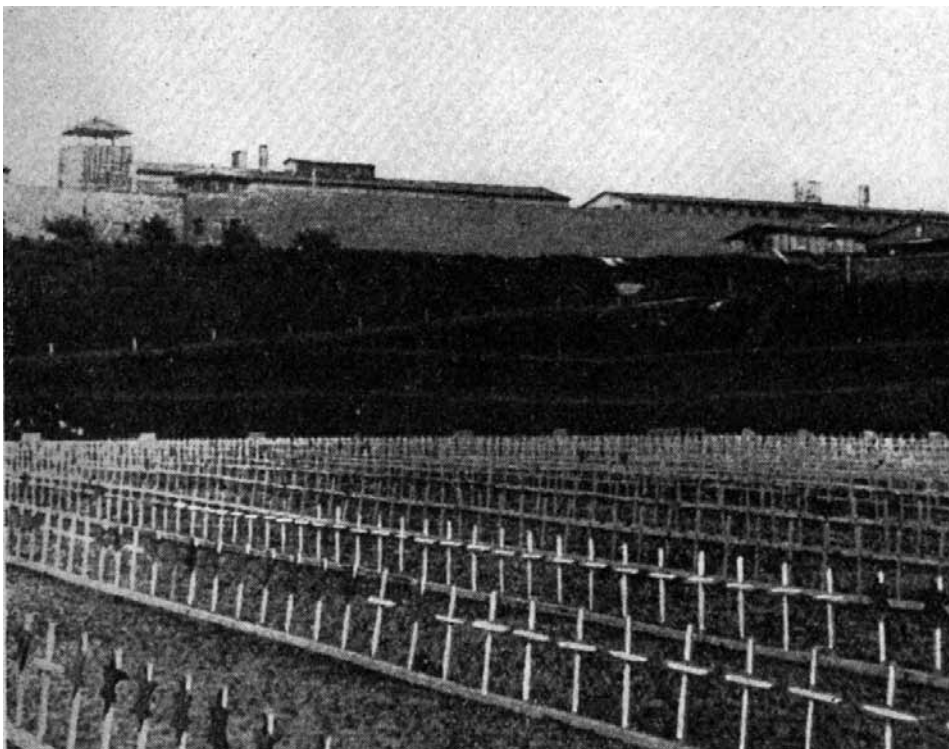
DACHAU

Det varede kun et øjeblik, så gled vi gennem porten.

De værste tanker for gennem hovederne på os, og vi fik nu besked på at stige ud. En af de svenske lotter fortalte os dog, at vi ikke skulle fortvivle, at vi ikke skulle være nervøse, vi skulle bare sove her i nat, og næste dag tidligt ville turen gå videre.

Vi kom ind i en bygning, som viste sig at være badeanstalten, og her traf vi en del danskere, som havde været her i lejren. Snakken kom i gang, og vi begyndte at finde madpakkerne frem. Vi spiste, men det blev ikke rigtigt til noget, så snakkede vi lidt igen. Men dagen havde været så begivenhedsrig, at det var umuligt at samle tankerne, og der var megen uro i lokalet, så jeg ville hvile mig lidt. Men så kom der igen en kolonne Dachau-fanger, som skulle i bad og have nye klude. Nej, ro blev der ikke.

Pludselig var der en, der råbte mit navn, og det viste sig at være en Dachau-fange, som jeg havde arbej-

Herover ses et lille hjørne af 'kirkegården' i Mauthausen. Under krigen blev der daglig kremeret omkring 100 fanger, eller de blev på grund af manglende kapacitet kulet ned i en massegrav.

Her er kun begravet en del af de op til 400 fanger, der døde daglig umiddelbart efter befrielsen på grund af sult, sygdom og mishandling. De døde fik senere en mere anstændig begravelse.

det sammen med i det illegale arbejde hjemme, så nu var der nok at sludre om. Der blev ikke tid til søvn.

NEUENGAMME

Næste morgen forlod vi heldigvis KZ-lejren Dachau, men på vej ud af porten spurgte en SS-chauffør, om vi havde spist, og da vi svarede benægtende, sendte han en fange efter brød, mens vi igen besteg busserne.

Hele dagen og natten med kørte vi nu op gennem Tyskland, kun afbrudt af små ophold. En af gangene fik vi kakao. et var helt fantastisk.

Her på lørdag eftermiddag nåede vi frem til KZ-lejren Neuengamme.

Men alt får en afslutning, og den 14. april kom Røde Kors-ambulancerne, og nu gik turen igen nord på mod Danmark.

DANMARK!

Det blev en helt eventyrlig oplevelse, og selv om vi passerede den danske grænse klokken 4 om morgenen, blev vi modtaget af unge danske piger, og turen gennem Jylland blev et triumftog, som vi aldrig vil glemme.

Vi nærmede os København, og vi så

skulle passere Tietgensbroen, og det interesserede mig meget, for få skridt herfra lå arbejdsmændenes kontrolsted, som i to og et halvt år havde været mit hovedkvarter for illegalt arbejde. Spørgsmålet var, om jeg ville få nogle af kammeraterne at se, for rygtet om vores rejse til Sverige var løbet langt foran os, og overalt var store menneskemængder mødt op for at hilse på os.

Men tyskerne ville undgå disse "gensynsdemonstrationer" og havde derfor spærret broen med kampvogne, og vi gled ret stille gennem gaderne til Frihavnen. Her kunne tyskerne dog ikke forhindre, at folk hang i alle vinduer og var krøbet op på tagene for at hilse os velkommen, og imens gled vi stille om bord på færgen til Sverige.

SVERIGE

Og her slutter min beretning: Vi kom til Malmø. Jeg blev indlagt på sygehuset med en eventyrlig fnat, som heldigvis var kureret i løbet af få dage. Så blev jeg sendt på rekreation, og den 5. maj, godt sytten måneder efter min arrestation, kunne jeg igen møde min hustru og mine tre børn i den lille svenske by Osby nær Malmø.

MAUTHAUSEN mahnt!

I en lille brochure om KZ-Mauthausen, udsendt af tidligere østrigske fanger, hedder det 'Mauthausen mahnt'. Ja, Mauthausen og alle andre minder om det nazistiske voldsregime maner til eftertanke og ikke at glemme.

Øverst ses overstrømmende glade fanger, der under kampene imod SS ved befrielsen nedriver den forhadte naziflag over indgangen til Mauthausen.

I midten den første amerikanske kampvogn, der ankommer til KZ-lejren, efter at fangerne selv havde befriet dødslejren. Efter ordre kører amerikanerne hurtigt videre.

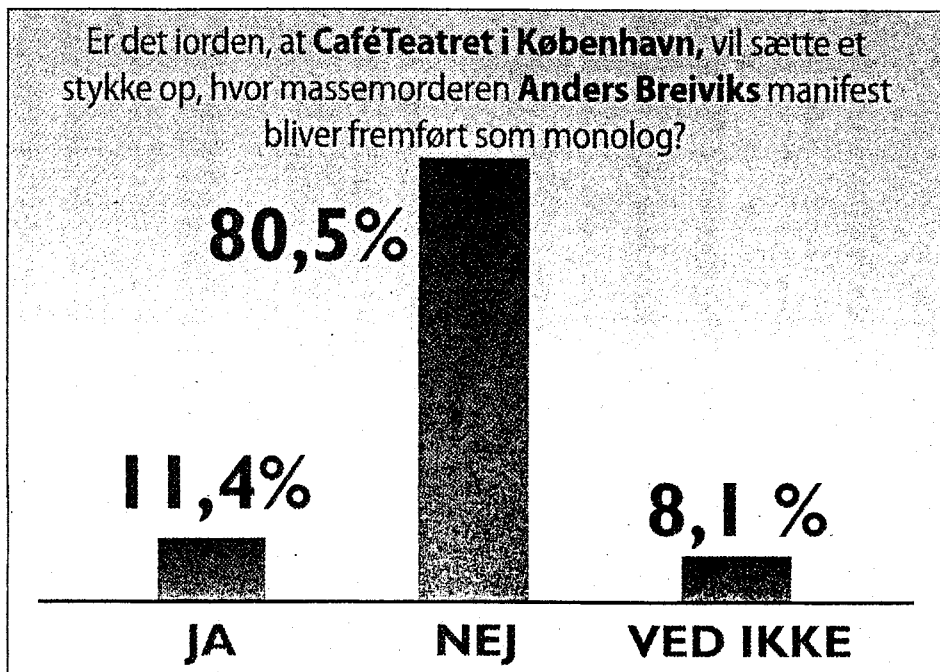
Nederst en scene fra de nu frie fangers bevægende afsked med det første kontingent sovjetiske fanger, der rejser hjem efter deres forfærdelige lidelser.

Returadresse

Ebbe Riis Klausen, Ottingvej 93, 2730 Herlev

Reserveret postvæsenet

Stort nej til Breivik

● Et panel, der afspejler Dagbladet/Frederiksborg Amts Avis' læsers holdninger til vigtige politiske spørgsmål har afvist, at den norske masse-morder Anders Behring Breiviks såkaldte manifest opføres som dramatiseret monolog på CaféTeatret i København.

Bladets læserpanel fik stillet spørgsmålet: Er det i orden, at CaféTeatret i København vil sætte et stykke op, hvor masse-morderen Anders Breiviks manifest bliver fremført som monolog? 80,5 procent (99 personer) svarede nej, mens 11,4 procent (14 personer) svarede ja. 8,1 procent (10 personer) svarede »ved ikke«

Læserpanelets holdning til at lade den norske kyniske morder komme til orde på en teaterscene ligger på linje med den modstand, der er strømmet teatret, dets leder Christian Lollike og den førende skuespiller Olaf Højgaard i møde. Især blandt de påtørende til ofrene på den lille ø Utøya i Tyrilfjor-

en har planerne vakt protest. Danskeren Per Balch Sørensen, der er far til Hanne Anette Balch Fjalestad, som blev likvideret på Utøya af Anders Breivik, da hun deltog i det norske socialdemokratiske ungdomsforbunds sommerlejr, har til pressen udtalt, at det er en virkelig dårlig ide.

– Det er alt for tæt på. Jeg oplever det, som om nogen forsøger at tjene penge på andres sorg. Teaterstykket bliver jo en accept af Breiviks holdninger, siger Per Balch Sørensen.

Nordmanden Ragnar Eikeland, hvis søn Tore blev myrdet af Anders Breivik på Utøya, har udtalt:

– Det er stærkt stærkt stødende og bliver en ekstra belastning for de pårørende. Ingen bør gøre noget for at sprede Breiviks obskure meninger.

Breivik offentliggjorde sit 'manifest' på over 1500 sider, umiddelbart før han gennemførte det store bombeattentat i Oslo og derefter drog til Utøya. Han nåede at myrde 77 personer.